

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:3 – Sayı:7 - Şubat 2019

koynunda büyüdük

ANASY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

İÇİNDEKİLER

Ramazan KILIÇ.....11

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ANADİL - HEDEF DİL YAPILARININ BAŞARIYA ETKİSİ

THE EFFECT OF MOTHER TONGUE-TARGET LANGUAGE ON SUCCES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Nurullah KIRKPINAR.....29

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BOLŞEVİZM PROPAGANDASI VE ANADOLU BASINI 1919-1922

BOLSHEVISM PROPAGANDA IN THE YEARS OF NATIONAL STRUGGLE AND ANATOLIAN PRESS 1919-1922

Nesrin GÜLLÜDAĞ - Halit BAŞ.....73

1452 NUMARALI İZMİT ŞERİYE SİCİLİNDE YER ALAN UNVAN VE LAKAPLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY ON TITLES AND PSEUDONYMS IN THE SHARIA COURT REGISTERS OF IZMIT, REGISTRY NO 1452

Rukiye ÖZDEMİR - Ahmet AYDIN105

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MUHTASAR UMUMİ TARİHLER ÜZERİNE

ON THE SUMMARY GENERAL-HISTORY WRITINGS IN THE OTTOMAN HISTORIOGRAPHY

Muhammet Ali HOROZ137

17. YÜZYIL BAŞLARINDA GALATA'YA GELEN TİCARİ ÜRÜNLER VE GALATA GÜMRÜK BÖLGESİ

EARLY 17th CENTURY COMMERCIAL PRODUCTS INCOMING TO GALATA AND GALATA CUSTOMS TERRITORY

Mayrambek OROZOBAYEV157

KIRGIZLARDAKİ AŞIKLIK GELENEĞİNİN YENİDEN DOĞUŞU ÜZERİNE

ON THE REBIRTH OF THE TRADITION OF MINSTRELSY IN KYRGYZ

Mine TAŞDEMİR.....169

**SA ‘DU‘LLÂHEL-HALVETÎ‘YE ATFEDİLEN ANONİM KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİNE
GÖRE NEFSİN MAHİYETİ VE ÖZELLİKLERİ**

*THE FEATURE AND CHARACTERISTICS OF THE NAFS ACCORDING TO THE
COMMENTARY KASIDE-I BÜRDE ATTRIBUTED TO SA ‘DU‘LLÂH EL- HALVETÎ*

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BOLŞEVİZM PROPAGANDASI VE ANADOLU BASINI 1919-1922¹

*BOLSHEVISM PROPAGANDA IN THE YEARS OF NATIONAL
STRUGGLE AND ANATOLIAN PRESS 1919-1922*

DOI: 10.33404/anasay.514941

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Nurullah KIRKPINAR*

ÖZET

6-7 Kasım 1917 Bolşevik (Ekim) Devrimi'yle Rusya'daki çarlık rejimi bütünüyle yıkılırken, Osmanlı Devleti son nefesini 30 Ekim 1918'de Mondros'ta verdi. Böylece her iki devlet içinde geriye dönülmez yeni bir süreç başlamış oldu. Rusya'da devrim sonrasında iktidara gelen Bolşevik Hükümeti ile Türkiye'de Milli Mücadele Hareketi'nin öncülüğünü yapan Ankara Hükümeti (BMM), miras aldıkları devletlerden farklı olarak yeni diplomasi belirleyeceklerdi. Buna göre artık her iki devlet ortak düşmana karşı savaşacak ve kendisini ispatlamak için mücadele verecekti. İki hareket arasındaki bu ilişkilerin yanı sıra Bolşevikler; yeni rejimi ve hareketi de dünyaya duyurmak ve yaymak amaçlıydı. İşte bu noktada Moskova ve Ankara; bir yandan emperyalist Avrupa Devletleri'ne karşı birbirlerinin müttefiki olurken, diğer taraftan da kendi gele-

¹ - Makale Geliş Tarihi: 18. 01. 2019 Makale Kabul Tarihi: 29. 01. 2019

* - Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi-Tarih Anabilim Dalı (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı), kirkpinar25@gmail.com

cekleri konusunda bir yol haritası belirlediler. Dolayısıyla ikili ilişkilerde yürütülen dostluk ilişkileri karşılıksız değildi. Bolşevikler kendi rejimlerini Anadolu'ya yaymak ve mümkünse Anadolu'yu da sosyalist/komünist bir cumhuriyet olarak Sovyet Rusya'ya katma arzusundayken, Türk milliyetçileri Anadolu'yu Bolşevik egemenliğine sokmadan Rusların maddi ve manevi desteklerini almak arzusundaydı. İşte bu arzular arasında gidip gelen ikili ilişkilerde Bolşevikler, Milli Mücadele döneminde Anadolu'ya komünist rejim ihraç etmek istediler. Bunu gerçekleştirmek için de farklı yöntemler kullandılar. Bu yöntemlerin başında ise propaganda faaliyetleri gelmekteydi.

20. yüzyılda önemli bir rol oynayan propaganda faaliyetleri, 1917 Ekim Devrimi ile Rusya'da kurulmak istenen yeni sistemin yerleştirilmesi ve yayılması için de son derece etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bolşevizm propagandası ve girişimleri, tarihsel ve güncel olaylar ile eş zamanlı olarak bazı değişiklikler gösterse de Sovyet propaganda girişimleri tarihsel süreç içerisinde ideolojik anlamda bir süreklilik göstermiştir. Bu çalışmada Sovyet Rusya'nın "Doğu" coğrafyasında kilit konumda bulunan Anadolu'yu yeni düzene dâhil etme süreci içerisinde uyguladığı propaganda faaliyetlerinde kullandığı bazı karikatür ve Anadolu basınındaki propaganda faaliyetleri incelenmiştir. Ayrıca Anadolu'da yapılmaya çalışılan propagandanın etkisi ortaya konularak, Bolşevizm propagandasının amacının ne olduğu; nasıl etkisiz hale getirildiği ele alınacak ve Bolşevik propaganda girişimleri karşısında Anadolu basınının nasıl bir tutum sergilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Sovyet İlişkileri, Milli Mücadele, Bolşevizm, Propaganda, Basın.

ABSTRACT

6-7 November 1917 with the Bolshevik (October) revolution, Russia's Tsarist regime was completely demolitions, while the Ottoman state gave its last breath at Mondros on 30 October 1918. Thus, in both states, a new process has begun to be irreversible. With the Bolshevik government, which came to power after the revolution in Russia, the Ankara government (BMM), which pioneered the national struggle movement in Turkey, would designate new diplomacy, unlike the states they inherit. Accordingly, both States will now fight against the common enemy and fight to prove itself. In addition to these relationships between the two movements, the Bolsheviks; The new regime and movement

was meant to announce and disseminate to the world. At this point Moscow and Ankara; On the one hand, they were allies of each other against the imperialist European States, and on the other hand they set a roadmap for their future. Therefore, the relations of friendship in bilateral relations were not unrequited. Bolsheviks to spread their regimes to Anatolia and, if possible, to add Anatolia to the Soviet Russia as a socialist/communist republic, while Turkish nationalists have not put Anatolia in the Bolshevik sovereignty, the Russians financial and moral support He was in the desire to take it. Among these desires, the Bolsheviks, in bilateral relations, wanted to export the communist regime to Anatolia during the period of national struggle. They used different methods to accomplish this. At the beginning of these methods, propaganda activities were coming.

The propaganda activities that played an important role in the 20th century were also highly effective for the placement and dissemination of the new system to be established in Russia with the 1917 October Revolution. Although the propaganda and initiatives of Bolshevism have shown some changes simultaneously with historical and current events, Soviet propaganda posters and initiatives have demonstrated an ideological continuity in the historical process. In this study, some posters, caricature and propaganda activities in the Anatolian press that are used in the propaganda activities of the Soviet Union in the “Eastern” geography of Anatolia in the process of inclusion in the new order. Examined. In addition, the effect of propaganda which was attempted in Anatolia was revealed, what is the purpose of the Bolshevism propaganda; How to neutralize and to focus on the Bolshevik propaganda initiatives in the face of the Anatolian Press will try to find out what attitude.

Keywords: Turkish-Soviet Relations, National Struggle, Bolshevism, Propaganda, Press.

Giriş

20. yüzyılın başlarından itibaren gelişmiş Avrupa emperyalist güçlerinden geri kalmak istemeyen Rusya’da; 1905-1907 yılları arasında gerçekleşen ihtilâl hareketini müteakip bankalara ve endüstriye yabancı sermaye akını başladı. Bu süreçte Fransız ve Alman kapitali Rusya’da geniş bir tatbikat sahası bulmuştu. Öte yandan Rus endüstrisinin kapasitesi, Amerika ve Avrupa’dakilere nispetle, çok geri bir durumda idi. Dolayısıyla Rusya, bu süreçten itibaren bir yandan kendi harp ekonomisine dayalı bir sanayi gücü kurmaya gayret gösterirken, di-

ğer taraftan da hammadde gereksinimini karşılamak için yeraltı kaynaklarının üretimine ağırlık vermeye başladı. Bu durum Rusya’da sanayi alanında görülen değişim sonrasında fabrika sayısının artmasına paralel olarak işçi sınıfının büyümeye başlamasına ve ham madde üretimine kaynaklık eden yabancı sermayenin artmasına sebep oldu. Yaşanan gelişmelere paralel olarak Avrupa’ya kıyasla daha küçük ve sıkıntılı bir vaziyet alan kapitalizm, zamanla çarlık rejimiyle Rusya’da etkisini gidererek arttırdı ve daha da gelişti (Togan 1970: 127).

Boğazlar bölgesine yerleşmek amacıyla Birinci Dünya Savaşı’na giren Rusya, bu süreçte emperyalist Avrupa güçlerinden geri kalmak istemiyordu. Bu nedenle ham madde arayışı için Osmanlı Devleti’nin doğu topraklarına yönelmiş, İtilaf Devletleri’nin safında savaşa girmişti. Ancak savaş başladıktan sonra Almanya karşısında ağır mağlubiyetler yaşadı. Bu mağlubiyetler Rusya’daki karışıklıkların daha da artmasına ve Çarlık rejiminin sona ermesine neden oldu. Dolayısıyla 19. yüzyılın sonlarından itibaren *çökmeye yüz tutan Rusya İmparatorluğu, bu dönemden sonra ihtilâlcî örgütlerin propagandası ile çalkalanmaya başladı*. Nitekim kendi içinde büyük kargaşa ve ayrılıklar yaşayan Rusya, bu ateş çemberi içerisinde daha sonra Sovyet Rusya’nın kurucusu ve önderi olan Lenin’in oluşturduğu bir grup tarafından kurulan Bolşevik Parti’yle güç kazanarak, 1917 Ekim Devrimi’ni gerçekleştirdi (Akyol 1976: 38).

Uzun zamandan beri ideallerini gerçekleştirmek isteyen Bolşeviklerin Rusya’da yönetimi ele almasının ardından, hareketin lideri Vladimir Lenin, Çarlık Rusya’sı toprakları içinde yaşayan milletlere kendi geleceklerini belirleme hakkının (Self-Determination) verilmesi gerektiği üzerinde duruyordu. Lenin’e göre Self Determination, emperyalizme karşı mücadelede, çok önemli bir araç işlevi görecekti. Sömürge altında yaşayan esir milletler ayaklanarak, iç savaş çıkaracak, kapitalizm çökecek, ardından enternasyonal sosyalist ihtilâl gelecekti. Lenin, emperyalizmle mücadelesinde, ülkeleri çeşitli gruplara ayırırken; Çin, İran ve Türkiye’yi ayrı bir grupta niteliyor ve bu ülkelerdeki burjuva-demokratik hareketlerin ya yeni başladığını ya da tamamlanmış olmaktan uzak olduklarını ifade ediyordu. Dahası sosyalistlerin görevinin, burjuva-demokratik hareketlerin en ihtilâlcî unsurlarına muhakkak yardım etmek ve bunları, kendilerine zulmeden emperyalist devletlere karşı ayaklanmaya kıskırtmak olduğunun üzerinde duruyordu (Armaoğlu 1962: 230-233). Ancak Lenin’in ve Bolşeviklerin ülke içindeki iktidarları sağlamaştıkça, ihtilâlden sonraki birkaç yıl içinde bu görüşleri değişecek; Rusya toprakları içinde yaşayan milletleri, daha merkezi-

yetçi bir yapı altına alma gayretleri, kimi zaman zor kullanarak, daha sonraki dönemde özellikle (Josef Vissarionoviç Çuvaşgili) Stalin tarafından gerçekleştirilecekti. 1919 yılına gelindiğinde, Rusya toprakları içindeki self-determination hakkı duyulmaz olmaya başladı. Fakat harici siyasette, sömürge altındaki ve batılılara karşı milli mücadele yapan milletlere, özellikle Türklere karşı propagandalarının başlıca sloganı self-determination hakkıydı (Armaoğlu 1962: 247).

Devrim sonrasında değişim rüzgarlarının estiği en önemli coğrafyalardan biri Osmanlı topraklarının merkezi olan Anadolu idi. Öyle ki, devrim öncesinde Rusya ile savaş halinde olan Osmanlı Devleti üzerinde, devrimle birlikte Doğu Anadolu'daki Rus hareketleri de azalmaya başladı. Osmanlı ordusu, bu sıralarda Suriye ve Filistin cephelerinde büyük mücadele verdiğinden, Doğu cephesindeki ezeli rakibi Ruslara karşı bir mukavemete girişmedi. Diğer yandan, Rus ordusunun Almanlar karşısında hızlıca çözülmeye başlaması sonrasında, Osmanlı Devleti'nin Doğu cephesinde de değişim etkisini gösterdi. Neticede bu durumdan etkilenen Doğu cephesindeki Rus askerleri de siperlerini terk etmeye başladılar. Bu arada Rusya'da iktidarı ele geçiren Bolşevik Hükümeti, Çarlık Rusya'sının yaptığı gizli anlaşmaları açıklamaya ve barış yaparak savaştan çekilmeye karar verdi. Bunun arkasından da, 26 Kasım 1917'de Alman ordularının Doğu Komutanlığı'na başvurarak, derhal bir mütareke yapılmasını istedi. Bu isteğin kabul edilmesi üzerine Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, 15 Aralık 1917'de Brest Litovsk'ta görüşmelere başlandı ve 3 Mart 1918'de antlaşma imzalandı (BOA M.V., 211/107, 26 Cemaziyelevvel 1917; BOA, H.M.İ.O, 68/41, 12 Şubat 1918; Aslan 2017: 283-308).

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti açısından, emperyalist devletlerin asırlardan beri çözmeye çalıştıkları 'Şark Meselesi' nihayete erdirilmiş görünüyordu. Fakat bunun böyle olmadığı kısa zamanda anlaşılacaktı. Zira, Mustafa Kemal Paşa'nın "Milli İntibah" diye tanımladığı Türk milletindeki uyanış, işgalci güçleri büyük bir hayal kırıklığına uğratacaktı. Bu millî uyanış kısa zamanda yurdun her köşesinde tezahür etmişti. Dolayısıyla Doğu'daki Bolşevik Hükümeti antlaşma sonrasında, Anadolu'daki yeni hareketliliği dikkatle takip etmekte ve Türk milliyetçilerinin yürütmüş olduğu mücadeleye sempati duymaktaydı.

Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin, 1919 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği uzun bir memorandumda, Osmanlı Hükümeti'nin Brest Litovsk

Barışı'nda sayıldıktan sonra, “*Rus halkının, Türk halkı tarafından uzatılacak dostluk elini*” sıkıma hazır olduklarını ve Sovyet Rusya'nın Türkiye ile barış içinde yaşamaktan başka niyeti olmadığını belirtmekteydi. Bolşevikler böylece savaştan çekiliyor ve daha önce çarlık rejiminin imzalamış olduğu gizli antlaşmaları da dünya kamuoyuna ilan ediyordu (Kurat 1990: 594-596).

1917 Ekim Devrimi ve bu devrimin mimarı Bolşevikler, İtilaf Devletleri'ni etkilediği gibi Osmanlı Devleti'ni de önemli ölçüde etkiledi. Zira Osmanlı Devleti, devrimin gerçekleşmesi neticesinde Kafkas Cephesi'nde Rus birliklerinin geri çekilişi ile birlikte rahat bir nefes aldı. Devrimin siyasî, kuramsal, ideolojik gücünün tüm dünyada olduğu gibi Anadolu'yu da etkilemesinden daha doğal bir şey olamazdı. Dolayısıyla Rusya topraklarını altüst eden bu yeni düşünce, yeni ideoloji ve oluşan terminoloji; pek çok kanaldan güçlü Bolşevizm rüzgârları halinde Anadolu coğrafyasına esmeye başladı. Bu bağlamda 1917 Ekim'inde Rusya'da gerçekleşen Sovyet Devrimi'nin Doğu'daki etkisi ve yankısı güçlü oldu. Yüzyıllardır feodal derebeyleri, krallar, sultanlar ve sömürgecilerin baskı altında tuttuğu, kabile-din savaşları içinde kırılıp bitirilen milletler, artık kendi sınıflarının iktidar olmasını coşkuyla karşıladılar. Bolşevik Devrimi, Doğu milletleri için ‘aydınlanma çağı’nın’ başlangıcı oldu. Devrimin yarattığı coşku tüm Doğu'nun anti-empyralist mücadelelerine radikal bir tutum ve kararlılık getirdi. Bu durumun bilincinde olan Bolşevikler, sömürge altındaki ve batılılara karşı millî mücadele yapan milletlere, özellikle Türklere karşı propagandalarında, başlıca slogan olarak self-determination ilkesini kullanacaklardı.

(Rus Çiçeri'nin eli dostça Mustafa Kemal Paşa'nın omuzunda)

Hacivat: Şu üç köşeli saç ayağının üstünde durdukça Avrupa rahat bir gün görmeyecek Karagöz!

Karagöz: O ayaklardan hayır yok Hacivat, baksana her köşenin dibini kazan birkaç kişi var!

Kaynak: (Karagöz, 28 Mart 1339).

Resim: 1

Şevket Süreyya Aydemir'in de ifade ettiği gibi artık; “*Her köşede, her yerde esir, mazlum milletlerin kurtuluşu ilân olunuyordu. İsrail’in sûru artık çalmıştı. Asırlık esaretleri içinde bir ölü uyusukluğu yaşayan milletler, artık başlarını kaldıracaklardı. Demek ki Şark, uykusundan uyanıyordu... Artık her millet zalimlerini, istilâcılarını başından atacaktı.*” (Aydemir 1993: 142-143).

Bununla birlikte şunu da belirtmek yerinde olacaktır. Bu süreçte sosyalist düşüncenin etkisi Osmanlı coğrafyasında Avrupa’daki gelişmelere nazaran daha zayıftı. Çünkü sosyalizmin var olabilmesi için zorunlu olan işçi sınıfı, sendika, sınıflı toplum yapısı ve sınıf mücadelesi gibi argümanlar Osmanlı coğrafyasında bulunmamaktaydı. Bu nedenle sosyalist düşünce Osmanlı coğrafyasında etkin değildi. Ancak sosyalist düşüncenin Osmanlı coğrafyasında ilk yansımaları Balkanlar ve İstanbul’da ortaya çıkmıştı. Özellikle gayrimüslimler arasında sosyalist fikri benimseyenler fazlaydı. Fakat bu anlayış II. Meşrutiyet’in getirdiği ideolojik fikir akımlarından en zayıf olanıydı. Osmanlı coğrafyasında sosyalist fikrin gelişmesi Rusya’daki Bolşevik Devrimi’nden sonra oldu. Dolayısıyla Milli Mücadele döneminde Sovyet Rusya bu durumu işleyebilmek için Bolşevizm propagandasını en etkili biçimde kullanmaya çalışacaktı.

Çünkü Sovyet Rusya, harici siyasette Doğu Avrupa, Kafkasya ve özellikle Türkiye gibi bölgelere ‘Bolşevizm-Komünizm’ yayma hedefli bir siyaset güdüyor ve çevresindeki ülkelere yeni rejimi ve terminolojiyi ihraç etmek istiyordu. Sovyet Rusya, bu faaliyetlerle hem kendi sınırlarını güçlendirmeyi hem de kendine bağlı uydu devletler oluşturmayı amaçlamaktaydı. Bolşeviklerin komünizmi yaymak istediği coğrafyaların başında Anadolu gelmekteydi. Bu siyasetle Sovyet Rusya, Anadolu coğrafyasının komünizmi benimsemesi halinde kendi güney sınırlarını güvence altına almakla kalmayacak, Anadolu’daki emperyalist güçlere karşı da büyük bir zafer elde etmiş olacaktır. Dahası bu girişim başarılı olduğu takdirde Bakü petrolünün de güvenliği sağlanacaktı. Bu nedenle Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu’nun muhtelif bölgeleri Sovyet Rusya merkezli komünist propagandaya maruz kalacaktı (Tevetoğlu 1967: 9-15).

1. Türk-Sovyet Yakınlaşması ve Bolşevizm Propagandası

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu’da başlayan Türk Milli Mücadele Hareketi’nin ihtiyaç duyduğu dış yardımı alabileceği tek büyük devlet olarak Sovyet Rusya ortaya çıkmıştı. Bu sebeple Milli Mücadele yıllarında Ruslardan yardım sağlamak stratejik bir zorunluluk olarak telakki edilmiştir. Anadolu ha-

reketinin Ruslara dair olumlu yaklaşımları da bu mecburiyet yüzündendir. Diğer yandan Ruslarsa Türkiye ile iyi ilişkiler kurarken İngilizlere karşı bir tampon oluşturmayı düşünmüştür. Ayrıca Ruslar, ideolojik yayılmalarının da bu sayede kolaylaşacağını plânlamışlardı. Dolayısıyla 1917 Ekim Devrim'i sonrasında tam bir çıkmaz içinde bulunan Sovyet üst katları, aynı günlerde Anadolu'da yeşermeye başlayan Türk Milli Mücadelesine büyük bir ilgi duyuyorlardı. O günlerde Anadolu'daki Türk Milli Mücadele hareketi de Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına yönelik politikaların doğrudan uygulayıcıları yahut perde arkasındaki gücü oluşturan emperyalist Avrupa devletleri karşısında en çetin günlerini yaşamaktaydı.

Sovyet üst katları ise, bu süreçte Anadolu ve Trakya'da Müdafaa-î Hukuk Cemiyetlerinin kurulması ve halkın yabancı işgallerine karşı örgütlenmeye başlamasını, bir çeşit komünist devrimi hazırlığı olarak nitelendiriyorlardı. Sovyet Rusya'nın önde gelen gazetelerinden İzvestiya gazetesi, başlayan Türk Milli Mücadelesinin, Sovyetlerin Ekim Devrimi'nin bir kopyası ve devamı olacağını belirtiyordu. Bu süreçte Anadolu'daki Türk milliyetçilerinin olduğu kadar Sovyet Rusya'nın da hasmı olan Fransa, İtalya, İngiltere ve onun Batı Anadolu'daki projesinin sac ayağını oluşturan Yunanistan'a karşı olması; beyaz orduların İstanbul üzerinden devamlı yardım alması, Sovyet yöneticilerinin ilgilerini daha da artırıyordu (İzvestiya 23 Nisan 1919'dan akt., Müderrisoğlu 1974: 521).

Ancak Ankara Hükümeti ile Sovyet Rusya arasındaki ilk resmî görüşmeler oldukça sancılı geçti. Sovyet Hükümeti'nin Ermenistan'ı himaye eder tavrı ve nihayetinde Ermeniler lehine Van, Muş, Bitlis'ten toprak talep etmeleri görüşmelerin kesilmesine neden oldu (BCA, Yer No: 30-18-1-1, Dosya No: 1-15-9). Büyük Millet Meclisi (BMM) Hükümeti Ermenistan meselesi çözülmeden Sovyetlerle ilişkilerin arzu edildiği şekilde olmayacağını anlayınca Ermenistan üzerine yapılacak olan askeri harekâtı başlattı (BCA, Yer No: 30-18-01-01-1, Dosya No: 12-7-1). 28 Eylül'de başlayan Doğu Harekâtı ile Türk ordusu, Sarıkamış-Laloğlu hattına kadar ilerledi ve yaklaşık bir ay kadar bu hatta bekledi (Karabekir 1988: 848-849). 28 Ekim'de başlayan Doğu Harekâtı'nın ikinci safhası sonucunda Kars'ı kurtaran (CA, A. 3-7- B, D.20/ F.23) Türk ordusu, Ermeni kuvvetlerini tamamen yenilgiye uğratarak Gümrü'yü de işgal etti. Ermenilerin barış istemesi ve ardından yapılan Gümrü Antlaşması ile birlikte Ermeni meselesi o gün için çözüme kavuşmuş oldu (CA, A. 3-7- B, D.20/ F.23-10; Karabekir 1988: 858).

Türk-Sovyet ilişkilerinde yaşanan bu değişim sonrasında Anadolu’da başlayan Milli Mücadele döneminde İtilaf Devletleri’nin Ankara Hükümeti ile ilişki kurma çabaları, Sovyet liderleri tarafından endişe ile takip edilmekteydi. Çünkü İngilizler, Türk milliyetçilerinin Bolşevikler aleyhine İngilizlerle bir ittifak akdedeceği propagandasını yürütüyorlardı. Dolayısıyla bu durum Sovyet Rusya’yı tedirgin etmeye başlamıştı. Dahası 1917 İhtilâlini takip eden birkaç yıl boyunca içerde ve dışarıda rejimini sağlamlaştırma adına mücadele veren Bolşevikler, 1920’li yılların başında ülke içinde istikrarını sağlamlaştırmış; Batılı devletlerle siyasi-ekonomik ilişkiler sağlar olmuşlardı. Öte yandan başta Balkanlar olmak üzere, rejimini dünya geneline yayma yolunda politikalar üretmeye çabalayan Sovyet Rusya, geçmişte olduğu gibi kendisine rakip ve engel olarak İngiltere’yi görüyordu. Milli Mücadele dönemi Türk mizahına da yansıyan ve en fazla işlenen konuların başında dünya üzerindeki İngiliz-Rus rekabeti geliyordu. Özellikle Akbaba mizah dergisi, sütunlarında çok çarpıcı karikatürlerle yer verilmişti. “İngiltere ve Rusya arasında dünyaya hakim olmak için rekabet başladı” başlığı altında verilen bir karikatürde, İngiltere ve Rusya dünyayı yutmak için mücadele verirken resmediliyordu.

İngiltere ve Rusya arasında dünyaya hakim
olmak için rekabet başladı

Bakalım hangisi yutacak!..

Kaynak: (Akbaba, 28 Şubat 1927).

Resim: 2

İki İnatçı Siyaset Keçisi

Bolşevik Rusya: Çekil yoldan,
Avrupa'ya geçeceğim!

Emperyalist İngiltere: Çekil yoldan,
Asya'ya geçeceğim!

Kaynak: (Akbaba, 2 Haziran 1927).

Resim: 3

İngiltere ile Rusya arasında gitgide yükselen dünyaya hakim olma yarışı ve rekabeti aynı zamanda 'Emperyalizm ile Bolşevizm'in', diğer bir ifadeyle Avrupa ile Asya'nın bir savaşımı olarak okuyucuya sunuluyordu. İngiltere ile Rusya, Avrupa ile Asya'yı bağlayan bir köprü'nün üstünde kafa kafaya gelen iki keçi şeklinde Akbaba'da resmediliyordu. Üzerinde "Emperyalizm" yazan bir keçinin yüzü İngiliz Dışişleri Bakanı Austen Chamberlain'e aitken; üzerinde "Bolşevizm" yazan diğer keçinin yüzü Georgiy Çiçerin'e aitti.

Kendi ideolojilerini dünyaya hakim kılma konusunda İngiltere ile Rusya arasındaki bu rekabetin sonucunda, kaybeden taraf "Barış" olurken, kazanan tarafta "Savaş" olacaktı. Bu noktaya dikkat çeken Akbaba iki ayrı sayısında, barışın kaybedilişine ve savaşın kazanışına dikkat çekiyordu. 3 Mart 1927 tarihinde yayınlanan sayısında, elinde kılıç tutan bir İngiliz ile orak çekiç tutan bir Rus'u baş sayfasına taşıyordu. İngiliz, üzerinde "Bolşevizm" yazılı bir kayayı; Rus'ta üzerinde "Emperyalizm" yazılı bir kayayı uçurumdan aşağı yuvarlıyordu. Uçurumun dibinde ise "Sulh Perisi" bulunuyordu.

Rusya Emperyalizmi, İngiltere Bolşevizm'i yıkmaya çalışıyor...

Altta kalanın canı çıksın!

Kaynak: (Akbaba, 3 Mart 1927).

Resim: 4

Emperyalizm ile Bolşevizm'in savaşımında kilit noktayı Anadolu oluşturuyordu. Her iki güç kendi siyaset ve hegemonyalarını uygulama yarışında kozlarını Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadele hareketi üzerinden oynayacaktı. Bu süreçte Anadolu'daki İngiliz destekli Yunan yayılmasını Sovyet rejimi adına büyük bir tehdit olarak algılayan Bolşevik Hükümeti, Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa, uyguladığı siyaset ve kazandığı zaferlerle bu iki gücün savaşımından yararlanarak 1919 yılında başlattığı Milli Mücadele ateşini başarıya ulaştıracak ve bağımsız bir Türkiye'nin temellerini atacaktı².

İngilizlerin Bolşevikler aleyhine yürüttüğü propaganda ve Bolşeviklerin endişeleri karşısında Ankara Hükümeti temsilcileri uyguladıkları siyasetle, Bolşeviklerle olan temaslarını sıcak tutmuşlardı. Öyle ki İngilizler tarafından yapılan bu propaganda Ankara Hükümeti tarafından resmen tekzip edilmişti (TİTE Arşivi, K. 24., B. 3066, 15 Temmuz 1917). Bununla birlikte İngiliz propagandası karşısında Sovyet liderleri bu endişelerinde haksız da değillerdi. Çünkü İngiltere'nin Kafkasya özel temsilcisi Albay Stokes'in eski Kafkas Seddi projesini 1920'lerin sonundan itibaren tekrar canlandırma çabaları hiç de ciddiye alınmayacak gibi değildi (Sonyel 2003: 30-31). Tasarlanan bu projeye göre; Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında oluşturulacak bir ittifakla bölgede Sovyet yayılmasına engel olunacak, böylece Bolşevizm tehlikesine karşı bir güvenlik hattı oluşturulacaktı (Okur 2011: 37)

Her ne kadar bu proje, İngiliz siyasi mahfillerinde kabul görmese de Sovyet yöneticilerini bir hayli endişelendirmiştir. Dolayısıyla İngiliz ve Fransızların Mustafa Kemal Paşa başkanlığında Ankara'da yeni kurulmuş olan millî hükümetle ilişki kurma çabaları Sovyet Rusya'yı büyük bir endişeye sevk etmiştir. Çünkü Anadolu bu dönemde kilit konumdaydı ve Sovyetlerin Anadolu'ya karşı tavrı tamamen değişmiş durumdaydı. Bırakın Ermeniler için toprak istemeyi şartsız olarak BMM Hükümeti'ne her türlü yardımı yapmayı, BMM Hükümeti'nin istediği şekilde sınırı tanzim etmeyi kabul etmişlerdi. Sovyetlerin her ne pahasına olursa olsun, BMM Hükümeti ile anlaşmayı istediği, Ankara Hükümeti'nde etkili olan milliyetçiliği etkisiz bırakarak Türk milliyetçilerini İtilaf Bloğu'ndan uzaklaştırmaya çalıştığı, bunun için de her türlü vaatte bulunduğu görülmektedir (Erden 2017: 343-345).

² Emperyalizm ile Bolşevizm'in savaşımı ve Türkiye üzerindeki güç mücadelesi için ayrıca bkz. (Gökay 1998: 6-7).

di. Bu arada İngilizlerin 1920 Mart'ında başkent İstanbul'u ele geçirerek, Son Osmanlı Mebûsan Meclisi'ni dağıtmaları, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) açılmasına zemin hazırladı. Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılmasıyla yeni Türkiye'nin de temelleri atılmış oldu. Hem Sovyet Rusya, hem de Türkiye, artık İngiltere ve Fransa'ya karşı mücadele ediyordu. Böylece düşmanların ortak olması bu iki devleti birbirine yakınlaştırdı (Erden 2017: 341-342).

Bununla birlikte Milli Mücadele döneminin ilk safhasını oluşturan 1919 ve 1920 yıllarında, Bolşevizm cereyanı ve propaganda girişimleri ülkede oldukça kuvvetlenmişti. Bunun en temel sebeplerinden biri; bazı aydın ve bürokratların içlerindeki kaygının bir neticesi olarak, ülkenin bütünlüğünü korumak istemeleri idi. Bu şartlarda, ülkeyi parçalamak isteyen İngiltere ve onu tutan İstanbul Hükümeti aleyhine vaziyet almak ve samimi görünen Sovyet Rusya'ya yakınlık hissetmek, kolayca anlaşılır bir tutum idi. Onlara göre 1917 Devrim'i sürecinde İngiltere Kafkasya'da bulunan Çarlık yanlısı generallere silah yardımında bulunmuştu. Yine aynı şekilde Rusya'nın kendi içerisinde de bir iç savaş başlamıştı ve bu savaşa İtilaf Devletleri destek vermişti. Dolayısıyla, onların Bolşevikleri kendilerine yakın olarak görmelerinin temel nedeni Anadolu'daki emperyalizm savaşımıydı (Okyar 1998: 23-32).

1920 Nisan'ında Ankara'da BMM Hükümeti'nin açılması, Türk-Sovyet ilişkilerinin ciddi bir şekilde bürünmesine ortam hazırladı. Yeni kurulan hükümetin icra kurulu, ilk iş olarak Sovyet Bolşevik Devleti ile yakın bir ittifak yapılmasını sağlamaya çalışmaktaydı. Bu amaçla da Mustafa Kemal Paşa, 1920 Nisan'ında Bolşevik lider Lenin'e çektiği telgrafta emperyalist devletler aleyhine, bu devletlerin esareti altında bulunan insanları kurtarmak için Sovyetlerle işbirliği yapmayı vurguluyor ve bu müşterek mücadele için kuvvetlerini teşkilatlandırmak üzere para ve silah yardımında bulunmayı talep ediyordu (Bıyıklıoğlu 1959: 67). Mustafa Kemal Paşa, dışarıdan yardım almak gerektiğini düşünüyordu. Ona göre; Türk Milli Mücadelesinin tek dayanağı olan Anadolu güçsüz ve fakirdi. En kötüsü, bir tek silah ve cephane fabrikası bile yoktu. Gerekli silah ve cephanenin bir kısmını içeriden, Osmanlı ordusu artıklarından temin etmek mümkündü. Fakat bunlar geniş çapta bir mücadele için yeterli değildi. Üstelik mücadelenin bütün cephelerde yürütülmesi gerekiyordu. Doğu'da Ermeniler, Güney'de Fransızlar, Batı Akdeniz'de İtalyanlar, Ege Bölgesi'nde Yunanlılar, İstanbul'da ve Boğazlarda İngilizler, Karadeniz Bölgesi'nde Rum Pontus çete-

leri ile çarpışmak zorunluluğu vardı. Anadolu'nun verebileceği her şey savaşın emrine sokulabilirdi. Veremeyeceği silah ve cephane için dış yardımdan yararlanmak yoluna gidilmesi, kaçınılmaz bir finansman kaynağı olarak görülüyordu. Mustafa Kemal Paşa'yı, Sovyet Rusya'dan sağlanacak olan dış yardımları almaya ve Türk-Sovyet yakınlaşmasını sağlamaya iten ana sebepler şöyleydi:

1- Sovyet Rusya, Çarlık Rusya'sının İstanbul ve Boğazlar üzerindeki geleneksel hak iddia politikasını terk ettiğini belirtmişti. Sovyetler, İstanbul ve Boğazlar üzerindeki bütün geleneksel taleplerden vazgeçmek suretiyle, Milli Mücadeleye atılanlara iyi niyetlerini göstermişlerdi.

2- Sovyet yöneticileri de Milli Mücadelenin lider kadrosu gibi Doğu'da kuvvetli, egemen bir Ermeni Devleti kurulmasına karşıydı. Doğu Anadolu topraklarının bir kısmını işgal eden Ermenilerin buralardan atılması için yapılacak taarruza Sovyetlerin yardımcı olacağı, hiç olmazsa tarafsız kalacağı umuluyordu. Zira, İtilaf Devletleri'nin desteğindeki kuvvetli bir Ermenistan, Türkiye kadar Sovyet Rusya'nın güvenliğini de tehdit edecekti.

3- Anadolu'yu işgal eden İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan, aynı zamanda Güney Rusya, Kırım ve Kafkasya'yı da işgal etmişti. Müşterek düşmanlara karşı verilecek savaşı, kendi menfaatleri açısından Sovyetlerin destekleyeceği açıkça seziliyordu.

4- Bağımsız bir Türkiye, Sovyet Rusya'nın güneyindeki ve Kafkaslardaki İngiliz tehlikesini uzaklaştıracaktı. Varlıklarını ve yeni rejimi koruma kaygısındaki Sovyet yöneticilerinin, böyle bir tehlikenin uzaklaştırılması için ellerinden geleni yapacakları anlaşılmaktaydı. (Müderrişoğlu 1917: 530-534).

Ancak Rusya tarafından Türkiye'ye yapılmakta olan Sovyet yardımlarının ardındaki ana unsur; Türkiye'nin İslam Dünyası'ndaki üstün konumu ve Asya'da İngiltere'ye karşı bir politikanın göstergesi olarak, Rus yayılma politikasını uygulamaya koymaktı. Buna karşın Türk milliyetçilerinin başlıca amacı; Kars, Ardahan, Batum bölgelerini Doğu sınırlarına dâhil etmek ve Azerbaycan'da etki kazanmak için, bağımsız Ermenistan'ın varlığının meydana getirdiği tehdidi ortadan kaldırmaktı. Bolşevikler güttükleri bu siyasetle; Rusya'ya bağlılığını Sovyet Devrimi'nden sonra koparan ülkeleri yeniden kendi imparatorluğuna katmayı amaçlıyordu (Sonyel 2013: 221). 1917'de ülkede monarşinin yıkılmasıyla başlayan süreçle birlikte, Rus coğrafyasında önemli değişiklikler meydana gelmiş; birçok bölgede merkezden ayrılmalar başlamıştı. 29

Aralık 1922 tarihinde Sovyetler Birliği kuruluncaya kadar Bolşevik hükümetin en önemli meselesi, ayrılan parçaların tekrar toparlanması konusu olmuştur (Benhür 2008: 278). Dolayısıyla Milli Mücadele döneminde Sovyet Rusya, Batı emperyalizmini gözler önüne sermek ve Anadolu'ya yönelik kendi emellerini gerçekleştirmek adına, Batılı devletlerin Anadolu üzerindeki emperyalist politikalarına vurgu yapan bir söylem geliştirmiştir. Bu söylemi geliştirirken, doktrinel sebeplerle, Çarlık Rusya gibi emperyalist politika yürütmeyeceği izlenimini vermeye çalışmıştır. Ancak başta Anadolu ve Kafkaslar olmak üzere Sovyet Rusya'nın bu bölgelerde yürüttüğü komünizm propagandası ve Bolşevik emelleri dikkate alındığında Sovyet üst yönetiminin, ne kadar çelişkili bir tutum sergilediği açıkça ortadadır.

Türk devriminin önderi olan Mustafa Kemal Paşa, 22 Eylül 1919 tarihinde Amerikan Generali James G. Harbord'la görüştüğü andan itibaren, açıkça ve şiddetle komünizmin karşısında yer almış idi. O tarihlerde, komünizm aleyhinde sarf ettiği açık ve çok ağır sözlerini kendi nutuklarında zikretmemiş bulunması, Sovyetlere karşı izlediği politikanın bir icabıydı. Zira, Mustafa Kemal Paşa, yapacağı Türk Milli Mücadelesi için zarurî olan para, silah ve cephane yardımı sağlayıncaya, arkadan vurulma tehlikesini bertaraf edinceye kadar, tek destek göreceği Bolşevikleri oyalamak, avutmak mecburiyetindeydi. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa, liderliğini yaptığı Türk Milli Mücadelesini zafere ulaştırmak için bir yandan Sovyet Rusya ile olan ilişkileri ılımlı bir şekilde yürütürken, diğer taraftan da şu hedefleri belirlemiştir:

1- Bizzat Bolşeviklerin veya Enver Paşa ve arkadaşlarının “yardımcı ve kurtarıcı kuvvet” bahanesiyle Doğu'dan Anadolu'ya sokmak istedikleri “Yeşil Ordu” adı da verilen silahlı kuvvetlerin yurda girmelerini ve çalışmalarını önlemek.

2- Anadolu'da inkılâp yapmak, Anadolu'ya silah, cephane ve para getirmek bahaneleriyle Türkiye'de gizli veya açık komünist teşekküller kurulmasına, komünizm propagandası yapılmasına fırsat vermemek.

3- Başta Doğu, Ortadoğu ve diğer İslam ülkeleri (Hindistan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Mısır, Tunus, Cezayir) olmak üzere, Lehistan, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve diğer bütün Avrupa memleketleri ve hatta Amerika'da yapılan keşif ve tesirli komünizm propaganda faaliyetlerinin, Türk Milli Mücadelesi içinde bulunan Türkiye'ye sıçramasını önlemek (Tevetoğlu 1967: 124-125).

Dolayısıyla Milli Mücadelenin yönetici kadrosundaki kişilerin hepsi ekonomik ve sosyal yönlerden batının liberal görüşlerine bağlı kaldılar. Ancak işgal altında bulunan ve gün geçtikçe yabancı işgalleri genişleyen Anadolu’da toprak bütünlüğünü korumak; bağımsızlığı gerçekleştirmek için Sovyet Rusya’nın maddi yardımlarından yararlanma konusunda liderleri gibi bir politika gütmeye başladılar. Bu genel eğilimi sezen Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi’nden hemen sonra Sovyet Rusya ile ilişkiler kurulması için teşebbüse geçti (Aslan 2001: 620).

Büyük Millet Meclisi Hükümeti, başlangıçta İslam Dünyası’ndan yeterince yardım sağlayamayınca, Avrupa’daki İttihatçılar Moskova’yla sıkı bir ilişki kurmaya yöneldi ve Bolşeviklerle ilk ilişki Nuri Paşa aracılığıyla Bakü’de kuruldu. Bu amaçla ilk Bolşevik Kurulu Albay İlyashev başkanlığında 20 Haziran 1920’de Erzurum’a ulaştı. İkili ilişkiler boyutunda 1920 Temmuz’undan itibaren Ankara-Moskova arasında kimi kurulların gidip gelmesine rağmen, ilk düzenli Sovyet kurulu³, Anadolu’ya 1920 Ağustos’unda ulaştı. Ancak Sovyet Rusya’nın Anadolu hareketine sempatisi ve yaklaşması siyasetinde uyguladığı bu yardımlar dışında başka bir ideali daha vardı. Bu siyasetin gerçekleşmesi için kurul gelmeden önce, ülkedeki asker-sivil öğeleri Bolşeviklerle anlaşmaya, hatta ittifak görünüşüne alıştırmak için Bolşeviklerden yana bir propaganda yürütülüyordu. Kurulla birlikte gelen bir kısım maddi yardımın propaganda amaçlı olduğu meydana çıkınca, Kazım Karabekir, bu yardımların Anadolu içlerine götürülmesini tehlikeli bulmuş ve Erzurum’da bırakılmasını öngörmüştür. Böylece, Bolşevik Kurulu’nun getirmiş olduğu Rusça ve Türkçe birçok propaganda ve kışkırtma araçlarının Anadolu’ya dağıtılmasını önlenince, kurulun tavrı neticesinde ilişkiler kesilmiştir. Daha sonra kurul, istihbarat ve tahrik grubunu Danilov başkanlığında Erzurum’da bırakarak Trabzon’a gitmiş ve orada bir Sovyet Konsoloslugu kurmuştur. BMM 1920 başlangıcında Sovyetlere karşı ılımlı bir politika takip ederken 1920 Eylül’ünden itibaren Sovyet Rusya tarafından Anadolu’da şekillendirilmeye çalışılan Bolşevik teşkilatlanma ve propaganda girişimlerine karşı plânlı ve programlı tedbirler almaya başladı (Sonyel 2013: 83).

Sovyet Rusya üst katlarına göre; komünizmin yaşayabilmesi ve diğer kapitalist memleketler de varlık gösterebilmesi için ‘Komünizm/Bolşevizm

³ Kurul içerisinde Ekim Devrimi’ne katılan ve oldukça kötü bir ün yapmış olan Upmal adlı bir Let (Kurulun Sekreteri), Bagirof (Çevirmen), İstihbarat bölümünü yöneten Danilov, Sovyet Gizli Polisi Çeka üyesi ve Danilov’un eşi Madam Danilov ve 50 kişilik kafileden oluşan propagandacı, telgrafçı, deniz gücü temsilcisi ve muhafızlar bulunmaktaydı., Ayrıca bkz., (Sonyel, 2013: 83).

propagandası' etkin kılınmalıydı. Dolayısıyla Bolşevik Hükümeti'nin 1917 sonrasındaki harici siyaseti ihtilâl propagandacılığı üzerine kurguluydu. Mart 1919'da oluşturulan Komintern teşkilatı, Bolşevik teşkilatlanma/propaganda faaliyetlerini gerçekleştirmeye yönelik bir kuruluştur ve Kominternin amaçları aşağıdaki şekilde belirlenmişti:

1- Dünya komünist ihtilâlini hazırlamak.

2- Bu amaca yönelik olarak da Sovyet Rusya dışındaki memleketlerde kurulmuş olan komünist parti/oluşumları desteklemek ve onlara yardımda bulunmak,

3- Komünist rejimin ideolojik ve terminolojik olarak fikirlerini yaymak için milletlerarası alanda propaganda yapmak (Esmer 1953: 29-30)

Bu idealler doğrultusunda hareket eden Sovyet Rusya'da iktidarı ele alan Bolşevikler, Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'da şekillenen ve kendi gibi yeni kurulan BMM Hükümeti'ni Komünistleştirmek/Bolşevikleştirmek istemekteydi. Sovyet Rusya, bu siyaseti gerçekleştirmek için Kafkasya'daki Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı Bolşevikleştirdikten sonra şarkta kilit noktada bulunan Anadolu'ya yönelmişti. Sovyet Rusya yönetiminin, BMM Hükümeti'ne karşı dış politikası siyasi konjonktüre göre bazı değişikliklere uğrasa da komünizm rejimini Anadolu'ya yaymak asıl hedefiydi.

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'da yapılan Bolşevik/Komünist propagandanın İstanbul, Eskişehir, Erzurum, Trabzon gibi muhtelif şehirlerde yankı bulduğu söylenebilir. Fakat diğer yerlere nazaran propagandanın Anadolu'da en yoğun yaşandığı yer özellikle Trabzon'du. Çünkü Doğu'da yani Erzurum'da Kazım Karabekir etkisinde olan bölgede, Sovyet Rusya'dan gelen propagandacılar engellenebiliyor ve yurt içinde varlık gösteremeyebiliyorlardı. Dolayısıyla Doğu'ya yakın bir konumda bulunan ve önemli bir liman şehri olan Trabzon, Sovyet Rusya merkezli komünist propagandada üs konumundaydı. Böylece Rusya'nın muhtelif şehir ya da limanlarından Trabzon'a gelen propagandacılar, faaliyetlerini yaymak için Anadolu'daki diğer bölgelere geçerek faaliyetlerini yürütmektedirler (Akyıldız 2013: 10).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı vatandaşları Avrupa'nın pek çok bölgesine dağıldı. Yaşanan süreçte İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Almanya ile yakın ilişki içerisinde olması sayesinde bu bölgelerde bulunan vatandaşlar, işçi

hareketlerini gördü ve bu durum onlar üzerinde derin bir etki uyandırdı. Dolayısıyla bu durumdan etkilenen vatandaşlar savaş sonrasında Anadolu'ya dönecek ve deneyimlerini burada sergileyeceklerdi. Anadolu'daki Bolşevik propaganda ve teşkilatlanma girişimlerinde etkili olan bulunan kişilerin başında; Vedat Nedim (Tör), Sadık Ahi, Mehmet Vehbi (Sarıdal), Ethem Nejat, Ali Nizami, Nurullah Esat (Sümer), Mustafa Mermi, İlhami Nafiz, Mümtaz Fazlı (Taylan), Namık İsmail, Lem'i, İsmail Hakkı (Arap), Hamit Sadi (Selen) gelmekteydi (Baydar 1982: 252-253). İnebolu üzerinden Ankara'ya geçen bu grubun bir kısmı BMM karşısında yer alan Kuyulu Kahve olarak adlandırılan yerde Bolşevizm propagandası yapmışlardı (Akal 2012: 104). 1920 Ağustos'undan itibaren İstanbul'da bir Bolşevik komitesi kurulmuş; üç Rus ve on üç Türk'ten oluşan bu komite Anadolu'da çeşitli şubeler açmış ve hatta Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan'daki Bolşevik komiteleriyle de temasa geçmiştir (MAE, Serie E Levant Turque, Vol. 93, 24 Ağustos 1920 tarihli "Türkiye'de Bolşevik Propagandası" başlıklı istihbarat raporu 225'den akt., Yavuz 1994: 75).

Bu minvalde çalışmalarını yürüten komite ve şubeler, Anadolu ve İstanbul'da Bolşevik teşkilatlarından elde ettikleri propaganda risaleleri, gazeteleri vb. evraklar vasıtasıyla; fikirlerini ve amaçlarını her bölgede ve her memlekette kabul ettirebilmek için büyük çaba göstererek ücretsiz olarak göndermişlerdi (TİTE Arşivi, K.46., B.86.1001, 29 Ağustos 1918). Örneğin bu siyaseti gerçekleştirmek maksadıyla Trabzon'da bir Bolşevik heyet tarafından Fransızca ve Rusça bildiriler hazırlanmıştır. Bu bildiriler istihbarat raporlarında belirtilmiş ve Bolşeviklerin bu faaliyetler vesilesiyle "Nasıl Bolşevik oldum" şeklindeki propagandaları, üç dilde yazılmış bildirilerle halka dağıtılmıştır (Yavuz 1994: 75). Dahası İstanbul ve çevresindeki mıntikalarda Bolşevik propagandasını genişletmek için, Gürcistan'da basılan ve yayınlanan çeşitli Bolşevik gazete, broşür ve kitaplarını Batum'dan İstanbul'a gizli bir şekilde getirip kendilerince bilinen mahallere depolayarak İstanbul'da dağıtmıştır (TİTE Arşivi, K.60., B.51.001., 9 Nisan 1919). Ancak bu dönemde İstanbul ve çevresindeki her türlü Bolşevik faaliyet ve propagandaları Türk istihbarat teşkilatları tarafından takip edilmiş ve Batum yoluyla Rusya'dan para, kitap vb. propaganda araçları getiren kuryeler kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (TİTE Arşivi, K.51., B.19.2001., 28 Nisan 1919).

Sovyet Rusya Anadolu'yu Bolşevikleştirmek için ajitasyon, propaganda, teşkilatlanma faaliyetleri için birçok unsur ve yöntemi kullanmıştır. Rusların

propaganda aracı olarak kullandığı unsurlardan biri Azerbaycanlı propagandacılarıdır. Sovyet Rusya, bir taraftan Azerbaycan ve dolaylarındaki bölgede kendisine karşı yapılan isyan hareketlerini çok kanlı bir şekilde bastırırken diğer taraftan da Azerbaycan milli ordusunun direnişine rağmen 1920’de ülkeyi ele geçirmiş ve bölge halkı arasında propaganda faaliyetlerine girişmişti (Aslan 1997: 125). Sovyet Rusya’nın Azerbaycan bölgesindeki etkinliği BMM tarafından da desteklenmiştir. Çünkü Azerbaycan’da İngiltere’nin de emelleri bulunmaktaydı. Bu sebeple Anadolu hareketinin karar alıcı temsilcisi durumundaki BMM, Milli Mücadele’de iki cephe arasında kalmaktansa Azerbaycan’da yardım alabileceği Rusya’nın varlığını tercih etmiştir. Dolayısıyla bölgede etkinliği fazla olan Rusya Azerbaycan’ı ele geçirdikten sonra ülkeyi hızla kendi güdümüne alarak teşkilatlanma faaliyetlerine girişmiştir. Ülkedeki Azerbaycanlı bir grup Rusya etkisiyle Bolşevizm’i benimsemiş diğer grup ise Bolşevizm’i reddetmiştir ki, bu Azerbaycanlıların ülkelerinde yaşam hakkı yoktur. Bu iki gruba mensup Azerbaycanlılar farklı amaçlarla da olsa Trabzon ve çevre şehirlere gelmişlerdi. Bu gruplardan birinci grup Bolşevizm propaganda amacı için gelirken diğer Azerbaycanlı grup ise mülteci olarak hayatta kalmak için gelmişlerdi (Akyıldız 2013: 61-62).

Memleket dahilinde nizamı içtimaiyi ihlale cereyan eden komünizm propagandacılarının oraklarıyla çekiçleri hükümetimizin kudretli eline geçti

İsmet Paşa: Bu sefer kökünden kesip atacacağım!..

Kaynak: Akbaba, 21 Teşrinisani 1927

Resim: 6

Sovyet Rusya’nın Anadolu’yu Bolşevikleştirmek amacıyla propaganda aracı olarak kullandığı unsurlardan bir diğeri de Kafkasya’nın muhtelif bölgelerinde bulunan I. Dünya Savaşı’nda esir edilmiş Türk askerleriydi. 1917 Şubat İhtilâli’nden sonra Rusya’daki Türk-Müslüman Cemaatlerinin Türk esirlerine yardım imkânları artmış ve kamplardan ayrılmaları kolaylaşmıştı. Bundan faydalanarak esaretten kaçanların sayısı da çoğalmıştı. Diğer yandan Rusya’da başlayan iç karışıklıklar ve devlet düzeninin sarsılması ile esir kampları büsbütün

bakımsız kalmıştı. 1917 Ekim İhtilâli patlak verince esirler artık tam sahipsiz bir hale gelmişlerdi. Aynı zamanda esir kamplarında “Bolşevik” propagandası da başlamıştı (Aslan 1997: 44). Bolşevik taktiklerinin göze çarpan en önemli özelliği, kendi ideallerine sıcak bakan Osmanlı sivillerini Anadolu’daki Bolşevik propaganda faaliyetlerinde kullanmalarıydı. Örneğin, savaş çıktığı sırada Rusya’da bulunan Osmanlı aydını Mustafa Suphi, Bolşeviklere katılmış ve Bolşevik yardımıyla ‘Yeni Dünya’ adında bir propaganda gazetesi çıkarmıştır. Bu gazete çok sayıda Türk savaş esirini barındıran kamplara gönderilmiş, bu sayede Mustafa Suphi ve arkadaşları tarafından oluşturulan Türk Kızıl Alay’ının alt yapısı hazırlanmıştır (Yanıkdağ 1999: 81; Taşkıran 2017: 324-328).

Kızıl Alay’ın teşkil edilmesindeki temel siyaset hem Türkiye’yi işgal eden emperyalistlere karşı mücadele etmek hem de Türkiye’ye komünist rejimi yerleştirmede bu ordunun rol oynamasını sağlamaktı (Aslan 1997: 123). Kafkasya-Orta Asya ve I. Dünya Savaş’ı esirleri üçgeninde değerlendirildiğinde bölgedeki Türk halkının büyük bir kısmı Çarlık rejimi tarafından tutsak edilmişti. Bu nedenle Orta Asya’da Türk esir sayısı oldukça fazlaydı (Kurat 1948: 421-429). Dolayısıyla Sovyet Rusya, bu bölgelerdeki esir Türk askerlerini ve sivil halktan birlikleri, kendi himayesinde oluşturduğu kuvvetlerle bazı cephelerde Sovyet düşmanlarına karşı mücadele etmeye de zorlamıştır.

Bu dönemde Mustafa Suphi, Bakü’den Anadolu’nun çeşitli limanlarına gönderdiği propagandacıardan Salih Zeki Yoldaş’a Erzurum, Sivas, Trabzon ve Ankara havalisinde propaganda faaliyetlerinde bulunması için vekâlet vermişti. Salih Zeki, Erzurum’da açık ve gizli komünist örgüt kurmak için izin istemişse de bu girişim Kazım Karabekir’in BMM’nin haberi olmadan böyle bir işe giremeyeceği yönünde telkinde bulunması üzerine başarısız olmuştur. Bu girişim epey yayılınca Ankara’ya gitmekten vazgeçip Trabzon’dan Rusya’ya dönen Salih Zeki Yoldaş’ın Doğu’yu komünist propagandasıyla karıştırdığı sıralarda Süleyman Sami Yoldaş’da Ankara’da gizli komünist örgütler kurma çalışmalarını yürütmekteydi (Aslan 1997: 274-278; Erdem 2010: 169-174).

Milli Mücadele günlerinde komünist ideolojiyi savunan oluşumlar içinde ardından en fazla söz ettiren yapı “Yeşil Ordu”ydü. Sivas Kongresi günlerinden başlayıp, giderek etkisini arttıran ve Sovyet Rusya’dan yardım alınması talebini dile getiren bu gayri resmi örgüt içerisinde aralarında Tokat mebusu Nazım Bey, İzmir mebusu Yunus Nadi Bey, Çerkes Ethem’in abisi Saruhan Mebusu Reşit,

Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey, Sıhhiye Vekili Dr. Adnan Adıvar gibi vekil, mebus ve ileri gelen aydınlar bulunuyordu (Hablemitoğlu 2006: 45-46).

Mustafa Kemal Paşa, bu teşkilattan haberi olduğunu Nutuk'ta ifade etmektedir. Milli Mücadele döneminde ordu ile teşrik-î mesai yapmanın kendileri için yararlı olduğunu düşünen ve bunu zorunlu gören Yeşil Orducular, bu süreçte Çerkes Ethem'le ilişki kurmuşlardı. Bolşevizm/Komünizmi Anadolu için tek kurtuluş yolu olarak gören Çerkes Ethem, bu doğrultuda kamuoyu oluşturmak için Ağustos ayında "Seyyare-Yeni Dünya" isimli bir "İslâmi Bolşevik gazetesini", çıkararak Yeşil Ordu Cemiyeti'nin propagandasını yürütmüştür (Atatürk 2005: 319-322; Güneş 2009: 165-167). Mustafa Kemal Paşa'nın başlangıçta bu tür Marksist faaliyetlere ses çıkarmamasında, Türk-Sovyet Rusya ilişkisinde olumsuz bir durumun yaşanmasını istemediği açıktır. Çünkü o günlerde Sovyet Rusya'nın Milli Mücadele'ye olan ilgisi giderek artış göstermektedir. 13 Eylül 1919'da "Türkiye İşçi ve Köylülerine" hitaben, Dışişleri Komiseri Çiçerin ile Sovyet Dışişleri Komiserliği'ne bağlı "Müslüman Yakın Doğu Dairesi" Başkanı Neriman Nerimanov'un imzasıyla bir demeç yayınlanmıştı. Bu demeç, Sovyetlerin Milli Mücadeleyi desteklemeye hazırlandıklarının somut göstergesiydi (Armaoğlu 1984: 309).

Yeşil Ordu, ittihatçısı, aşırı milliyetçisi ve bolşeviğiyle, farklı inanç ve ideolojiye sahip insanları bir araya getiren; "Doğucu Ülkü" adı altında, Rus İhtilâlinde etkilenerek, Türkiye'yi Batı'nın tahakkümünden kurtarmayı hedefliyorlardı (Hablemitoğlu 2006: 54-55; Akal 2012). Ayrıca Milli Mücadeleyi, Bolşeviklikle suçlayarak, kafir saydırmaya çalışan İstanbul'un tutucu çevrelerine karşı, Anadolu'da halk kütleleri ve özellikle askerler önünde aynı silahı kullanarak temize çıkmak ve Bolşevikliği İslamlığın uygulanmasından başka bir şey olmadığını söyleyerek, Sovyetlerle yapılması zorunlu işbirliğine elverişli bir ortam hazırlamak adına da Yeşil Ordu önemli bir işlev görmüştü (Tunçay 1978: 133-136).

Milli Mücadele döneminde gerek Yeşil Ordu'nun gerekse Türkiye Komünist Partisi'nin yasal olmayan faaliyetlerinin, Milli Mücadele'ye zarar vermesi üzerine; Mustafa Kemal Paşa, ülke içindeki Marksist faaliyetleri kontrol altına almak adına, 18 Ekim 1920 tarihinde resmi olarak Türkiye Komünist Fırkası'nı kurdurmuştur. Yeşil Ordu yapılanmasını bertaraf etmek; Meclis içinde faaliyet gösteren "Halk Zümresi" grubunu dağıtmak ve Sovyet yöneticileri, yardım ko-

nusunda ikna etmek, Fırka'nın kuruluş amaçları arasında yer alıyordu. Türkiye Komünist Fırkası'nın kurulmasına itiraz eden Tokat Mebusu Nazım Bey tarafından 7 Aralık 1920'de Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası adı altında bir siyasi parti kurulmuş; Yeşil Ordu yapılanmasının bir kısmı bu örgüt çatısı altına geçmiştir. Fakat birkaç ay içinde Fırka'nın yöneticileri, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin haklarında yürüttüğü tahkikat sonrasında, çeşitli cezalara çarptırılmıştı. Böylece Anadolu'daki Bolşevik propaganda zayıflamıştır. Milli Mücadele'nin geneline baktığımızda, kazanılan başarılar sonrası Marksist faaliyetlerde azalma görülürken, milli hükümetin bu tür faaliyetleri engellemeye yönelik girişimleri hız kazanmış, komünist faaliyetler yer altına inmiştir. Aksi durumlarda ise Marksist faaliyetlerin arttığı görülmektedir (Hablemitoğlu 2006: 195-201; Armaoğlu 1984: 315). Dolayısıyla 1919 yılında Milli Mücadele'nin başlangıcıyla birlikte Sovyet Rusya, Anadolu'daki milli hareketi bir "proleter", "köylü" ihtilâli haline getirmek amacıyla Anadolu'da Bolşevizm propagandasına girişmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bu faaliyetlere karşı zaman zaman sert tedbirler almıştır. Bu sebeple Bolşevizm propagandası meselesi Ankara-Moskova eksenli ilişkilerde önemli bir çatışma konusu olmuştur.

16 Mart 1921'de Moskova'da dostluk antlaşmasının imzasına ve Milli Mücadele'de yapılan yardımlara rağmen, Türk-Sovyet münasebetleri sağlam bir güvenlik havasına girememiştir. Çünkü Mustafa Kemal Paşa; *"bizim Ruslar'la olan münasebet ve muhadenemiz ancak iki müstakil devletin ittifak ve ittifak esaslarıyla alâkadadır"* diyerek, Sovyet Rusya ile olan münasebetlerle Bolşevizm'in Anadolu'ya sokulması meselesini birbirinden ayırmış ve komünist propaganda girişimlerine şiddetle karşı gelmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demecleri 1954: 21).

2. Bolşevizm ve Anadolu Basını

1917 Ekim Devrimi'nin etkisi ve yankısı tüm dünyada büyük bir etki uyandırdığı gibi Anadolu basınında da büyük bir yankı uyandırdı. Milli Mücadele dönemi içerisinde Anadolu basınında devrimle ilgili haberler sürmanşet yapılarak sunulmaya başlandı. Milli Mücadele'yi izleyen dönemde İtilaf Devletleri'nin (İngiltere-Fransa-İtalya) Anadolu'yu paylaşım projeleri ve girişimleri, Türk halkı, özellikle de Türk aydınları arasında geniş ölçüde kin ve nefret duyguları yaratmıştı. Bu da onları, Sovyet Rusya'daki yeni Bolşevik rejime karşı, kaygıyla değil, içten bir sıcaklıkla bakmaya zorladı. Hatta bu aydınlar-

dan bazıları, Sovyet sisteminde, Türkiye’de uygulanabilir deneyler olduğuna da inanmaya başladılar. Bu minvalde de komünizmin bir ölçüde İslam’ın yeniden açılması olduğu yönünde halk arasında geniş boyutlu propaganda yapıldı. Söz konusu aydınlar Karl Marx’ın eseri “*Das Kapital’in Kuran-ı Kerim’in çevirisinden başka bir şey olmadığına inanıyorlardı. Bundan başka Türkiye’nin Bolşevikleştirilmesi tehdidi, İtilaf Devletleri’ne karşı girişilen diplomasi mücadelesinde etkili bir silah olarak kullanılabilir*” olacağına inanıyorlardı (Gülmez 2010: 12).

Sovyet üst katlarına göre, İtilaf Devletleri’ne karşı Anadolu’da bir ölüm-kalım savaşı veren Türk milliyetçileri, Sovyet Rusya’nın her an kötüleşebilecek kritik bir konumda bulunan güney sınırında sadece önemli bir sacayağı görevi üstlenmekle kalmayacaktı. Ayrıca emperyalist devletlerin Rusya’yı etkisiz hale getirmesine engel olacak ve tek bağımsız İslam Devleti olarak onlara, Türkiye’yi Bolşevikleştirme plânlarını uygulayarak, İslam dünyasını ele geçirecek kendi rejimlerini tesis etme imkânı tanıyacaktı. Bundan dolayı Türk Milli Mücadelesi, Sovyet Rusya’da heyecan ve büyük bir sevinçle karşılanıyordu (Sonyel 2014: 82-83).

I. Dünya Savaşı’nda Rus ordusunun ele geçirdiği bölgelerde yaşamakta olan insanlar, özellikle Doğu Anadolu ahalisi, Rusya’da işçi ve köylü hareketleri neticesinde bu kesimlerin iktidara geçişleri nedeniyle yapılan toplantılara tanık olmuşlardı. Erzurum ve Erzincan illerinde kurulan Kafkas Rus ordusunun devrimci-savaşçı grupları Doğu Anadolu bölgesinde ajitasyon ve propaganda çalışmaları yapmaktaydı. Bu çalışmaları gerçekleştirmek ve propaganda yapmak amacıyla da “Trabzonskaya Pravda” adlı bir Bolşevik gazetesi çıkarılmış ve düzenli bir şekilde yayımlanmıştı. 1918 yılında Trabzon’u ziyaret eden Ahmet Refik anılarında Bolşevik Devrimi’nin Osmanlı ülkesindeki etkilerini şöyle ifade etmekteydi:

“...Bir özgürlük ve devrim bayramı ilan ettiler. Sokaklar ve evler Rus ajitasyoncularıyla dolu. Çantalarında kırmızı şeritler vardı. Her karşılaştıklarına bu şeritlerden takıyorlar ve bağış topluyorlardı. Bir ajitörde benim evime geldi. Türkçe biliyordu. Özgürlükten ve devrimden söz etti.” (Şamsuttinov 1999: 59).

1917 Ekim Devrimi sonrasında sosyalist düşüncenin Anadolu’da tanıtılıp anlaşılmasında çeşitli basın organları önemli görevler üstlenmişlerdi. Bu kuruluşların başında gelen ve komünist propagandanın tanıtılması ve anlaşılması yö-

nünde en önemli görevi üstlenen gazeteler; Ankara’da Meclis’in açılmasından itibaren komünist terminoloji konusunda insanları aydınlatmak için çeşitli çalışmalar yapmaya başlamıştı. Molotov, bir yandan Rusya’yı ihtilâl sürükleyen sebepleri, amele yaşamını, kent/soylu sınıfın haksızlığını ve çarlık rejiminin nasıl yıkıldığını; Bolşevik örgütlenmesinin temellendirildiği hususları açıklayan söylevler verirken; diğer taraftan da para, ekonomi, okul, eğitim, ordu ve kooperatif konusunda da konferanslar vererek halk üzerinde propaganda faaliyetleri yapmaya çalışmıştır. Anadolu’daki sosyalist düşünce öncülerinden Vakkas Ferit ise Bolşevizm’in uygulanabilir yönleri üzerinde durmuştur. Kolektivizm, komünizm, anarşizm hakkında çeşitli bilgiler vermiş, amele yaşamının mutluluğa ulaşması, kapitalizmin yıkılması için dünyadaki yeni gelişmelerden meydana gelen konular hakkında Türk insanları üzerinde propagandalar yapmıştır (Hakimiyet-i Milliye, 10 Haziran 1917; Güneş 1997: 152).

Milli Mücadele döneminde Anadolu’daki sol hareketler BMM Hükümeti ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkilere göre şekillenmiştir. İki devlet arasındaki ilişkiler yakınlaştıkça, Anadolu’daki sol hareketler de güdümlü ya da bağımsız olarak güçlenmiş ve gittikçe etki alanını genişletmiştir. İlişkilerin zayıflaması ya da Ankara’nın Batı’ya yaklaşması sürecinde de hareket gücünü yitirmiş hatta yasaklanmıştır (Çavdar 1999: 223). Bu doğrultuda hareket eden çeşitli basın kuruluşları; BMM Hükümeti’nin dış siyasasına paralel olarak Ankara-Moskova eksenli ilişkileri sağlıklı tutmak için çaba göstermiş ve yönlendirmeye çalışmıştır. Örneğin Yeni Gün gazetesi, emperyalist Batı’ya karşı tutumunu ve yerini değiştirmemiştir. Gazeteye göre, kapitalist dünya, sosyalist Rusya ile yan yana uzun zaman yaşayamazdı. Doğu’nun bağımsızlığını da, kendi emperyalistliğini de inkâr etmeden tanıyamazdı. Öyleyse Doğu’nun başarısızlığı için emperyalistler, Doğu’da olaylar, Batı Anadolu’ya saldırı ve işgaller, Washington Görüşmeleri, Rusya’daki karşı ihtilâlcilerin teşviki, İngiltere-Afganistan Antlaşması gibi girişimler içindeydiler. Bu sebeple sosyalist vatanına ve Doğu’ya yönelen saldırı düzenlerinin arefesinde bulunduğuna şüphe yoktu (Gülmez 2010: 15).

BMM Hükümeti’nin resmî yayın organı olarak görev yapan Hakimiyet-i Milliye gazetesi; başlangıçta Türk Milli Mücadelesinin “kapitalizme ve onun çocuğu emperyalizme” karşı olduğunu, emperyalist devletlerin Anadolu’ya göndereceği Yunan ordusunun son girişim niteliğini taşıdığını, bu coğrafyadaki milletlerin bir zaman istibdat altında ezildiklerini, fakat şimdi onların yıkıldığını bunların yerine paranın, sermayenin geçtiğini belirtmiştir. Dahası gazete kapi-

talist sermayenin dünyada yapılmış kötülüklerin anası olduğunu vurgulamış; yazının devamında da şunları ifade etmiştir:

“Kapitalizm falan filan milletin düşmanı değildir, bütün dünyanın, bütün milletlerin düşmanıdır. Milletleri birbirine düşüren kuvvet o, kardeş kanı dök-türen o, netice itibariyle tüm insanlığı inleyen zulüm o. Bu zulmü sürdürmek için arada sırada müracaat ettikleri muharebeler yegâne kuvvetleri, yegâne si-lahları değildir. Bankalar, sendikalar onun en kuvvetli silahıdır. Memleketimize bakınız, rejiler, diyun-ı umumiler, kapitülasyonlar, şimendiferler, limanlar, ban-kalar, ticaret evleri bütünüyle yıllardır bizi mahvetmek için kullanılan çarkın parçalarıdır. Bu çark devam ettiği sürece yalnız biz de değil, bütün dünya zulüm altında ezilecektir. Sefalet arşa çıkacaktır. Kendimizi kurtarmak için önce bizim, sonra da dünyanın kapitalizmden kurtulması gerekir.” (Hakimiyet-i Milliye, 20 Temmuz 1917).

Ardından da “Şark Politikamız” isimli yazısında “dünya’da büyük bir in-kılap yapmak isteyen Bolşeviklerle esasta müttehidiz. Bolşeviklerin gayesi em-peryalizmi yeryüzünden kaldırmak. Biz de aynı dava uğrunda mücadele ediyoruz. Dahili politikada da ayrı değiliz. Onlar gibi biz de istiyoruz ki bundan sonra devletin manası en geniş, en hakiki delaletiyle milletin irade ve hakimiyetinden ibaret olsun. Ancak esasta böyle birleştiğimiz halde şekilde ayrı düşünüyoruz zira “bizim memleketimizin içtimai, iktisadi ve siyasi” yapısı farklıdır” diyordu (Hakimiyet-i Milliye, 19 Ağustos 1917). Hatta “dünyanın sadece manzarasını değil temellerini de değiştirmeye doğru giden komünizm hareketinde en ileri programı benimsediğini” belirten Hakimiyet-i Milliye gazetesi, *Tanzimatçı ruh-lu taklitçi bir komünizm değil, Türk ve Anadolu toplumsal yapısına uygun ve Türkiye’yi gerçek bir selamete çıkaracak feyizli bir komünizmden yana olduğunu*” açıklıyordu (Hakimiyet-i Milliye, 9 Teşrinievvel 1917.; Güneş, 1997: 154).

1919 yılı ortalarında Anadolu basınının yapmış olduğu haberler genel olarak Ankara Hükümeti’nin harici siyasetini destekler nitelikteydi. Bu dönemde Bolşevik Devrimi hakkında Anadolu basınında günbegün yeni haberler yapılmakta ve halka sunulmaktaydı. Milli Mücadele döneminin ilk günlerinde (1919 yılı ve 1920 yılının ilk yarısı) Anadolu basını genel olarak Rus devrim hareketinin; Türk devrimiyle ortak bir amacı paylaştığını ifade etmekteydi. Basına göre; her iki hareket/devrim, anti-kapitalist ve anti-emperyalist bir çizgideydi ve bu amaçta ortak paydaştı.

Bununla birlikte Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın başında bulunduğu Anadolu hareketinin başarılarına yönelik olarak İstanbul Hükümetlerinin ve İtilaf Devletlerinin uyguladığı sansürde söz konusuydu. Dönemin mizah dergileri sık sık sansür baskısıyla karşılaşırken, resimlerini ve yazılarını sansür idaresinin isteği doğrultusunda değiştirmek zorunda kalmış; baskıya direnenler belli zamanlarda sayfalarında boşluklar bırakarak yayınlanmışlardı. O günlerde Milli Mücadele yanlısı yayın yapmak kadar bu mücadeleye muhalif olan kişileri eleştirmek bile tehlikeli ve zordu (Okay 2004: 13-15). Anadolu'da yayın faaliyetlerine devam eden basın organları, İstanbul'a oranla görece daha özgürlerdi. Anti-emperyalist yönü ağır basan "Kemalist Anadolu Basını", Sovyetlerdeki rejime hoş görüyle bakar bir tutum takip ederken; öncekileri kullanılmayan komünizm, emperyalizm, emek kavramları sık sık kullanılır hale gelmişti (Koloğlu, 1992: 62).

20 Ağustos 1920'de yani 1920 yılının ikinci yarısından itibaren artan Bolşevik propaganda faaliyetleri üzerine Anadolu'da Yeni Gün gazetesi "Program" adı altında bir yazıda Anadolu'ya yaklaşmakta olan Bolşevizm tehlikesine değindi. Sovyet Rusya'nın uygulamaya koyduğu Bolşevik propaganda girişimleri sayesinde; sosyalist terminolojinin süratle yayıldığını ve hiçbir gücün Anadolu'daki Bolşevik teşkilatlanma girişimlerini durduramayacağını vurguluyordu. Daha sonra da Anadolu Hareketi'nin kendine özgü izleyeceği bir yolu olmadığına yönelik söylem geliştirerek; bir an evvel bu konudaki eksikliklerin giderilmesi gerektiğini söylüyordu. Dahası yazar "Anadolu'ya" özgü bir program geliştirilmesi gerektiğini ısrarla vurgularken, dışarıdan çevrilerek hazırlanan programları uygulamanın yararsız olacağını ifade ediyordu⁴ (Yeni Gün, 20/25 Ağustos 1917). Yazara göre, Anadolu'da önemli toprak meselesi, büyük servet sahibi kişiler ve yoğun işçi sesleri yoktu. Bu sebeple de yeni fikrin Anadolu'daki uygulaması tümüyle bambaşka bir biçimde yapılmalıydı. Çünkü Anadolu'nun toplumsal ve siyasal yapısı, ekonomik ihtiyaçları onlara böyle bir yol gösteriyordu (Yeni Gün, 20 Ağustos 1917).

Yeni Gün gazetesi, Anadolu'da yürütülen Bolşevizm propagandası hususundaki düşüncelerini şöyle özetliyordu: Gazeteye göre komünistlerin Anado-

⁴ Yeni Gün gazetesini Yunus Nadi (Abaloğlu) çıkarmış, aynı zamanda başyazarlığını da kendisi yürütmüştür. İlk sayısını 2 Eylül 1918 tarihinde yayınlanmış olan gazetenin yayın hayatı uzun zaman devam etmiştir. İstanbul'un işgâlinde sonra kısa bir müddet daha çıkmış olan gazete yayın hayatını 10 Ağustos 1920'den itibaren Ankara'da "Anadolu'da Yeni Gün" başlığı altında devam ettirmiştir., Ayrıca bkz. (Öztoprak, 1981: 6).

lu'daki Bolşevizm propagandaları bazen çok belirgin bazen de çok saklı halde yürütülmekteydi. Bilimsel düzeyde yoğun olmayan ve adeta bir dedikodu şeklinde yapılan propagandalar genellikle “*siyaseti umumiye ve hususiyetimiz itibariyle bir irticaa yol açabilecek niteliktedir. Bolşeviklik; komünizmin Rusya’da ve Rusça uygulanmasından ileri gelen bir toplumsal “akide” ve bir idare şeklidir. İç idaremizle hiçbir ilişkisi olmayan, Bolşevikliğe özgü dedikoduların bizi kendi ihtiyacatı esasiyemizden olan inkılabımızda işgal etmemesi lazım gelir*” (Yeni Gün, 23 Kânunusani 1917) şeklindeydi.

Yeni Gün’e göre; gerek Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan durum gerekse devletlerin kendi içlerindeki mücadeleler neticesinde büyük bir değişim yaşıyordu. Dolayısıyla gerek dünya savaşı gerekse kendi içinde büyük bir ölüm-kalım mücadelesi veren Türk milliyetçileri de bu değişimin dışında kalamazdı. Dolayısıyla Batı dünyasından gelen kapitalist-emperyalist düşünce ile Doğu’dan gelen ve komünist terminoloji arasında kalan Anadolu, Sovyet Rusya’daki devrim sonrasında ciddi bir Bolşevizm propagandası etkisi altında kalmıştı. Gazeteye göre Yunan, İngiliz, Fransız vb. Türk milliyetçileriyle savaştığı için, düşman değil, emperyalist ve kapitalist politika yürüttükleri ve bu bölgeleri ele geçirmeye çalıştıkları için Türk milliyetçilerinin düşmanları idiler (Yeni Gün, 31 Ağustos 1917). Öyleyse bu durumda Anadolu hangi tarafa yönelmeli ve seçmeliydi? Bu sorunun yanıtını Hakimiyet-i Milliye gazetesi “*insanların fikirleriyle, siyasetleriyle, ilimleriyle sürekli sola doğru gittiğini belirterek, Türkiye’nin de sola gitmesi biçiminde veriyor; solun da birkaç aşamadan geçtiğini belirterek, sosyalistlerin de ‘müfritleri ve mutedilleri olduğuna’* işaret ediyordu (Güneş, 1997: 155).

Komünist propagandanın oldukça etkin olduğu 1921’lerde Hakimiyet-i Milliye Anadolu’da din ve millet ögesini öne çıkartarak, bu iki önemli olgunun, komünist sistemin kurulması yolunda iki mâni unsur olduğunu öne çıkarıyordu. Gazete, “*Komünizm enternasyondur. Milletten dışında dünya hükümeti demektir. Milli bayrakları ortadan kaldırır. Kızıl bayrak önemlidir*” diyerek “*sosyalizmin olumsuz yanlarını öne çıkardığı gibi, şirketlerin millileştirilmesi, devlet tekelinin halk lehine çoğaltılması gibi girişimlerin de yararlı olduğunu*” belirtmiş (Güneş, 1997: 156); “*biz şimdi bütün evsafıyla tam temiz ve heyecanlı bir milliyetperverlik içinde tekemmül eden bir milletiz. Bu hududu geçip komünizme gitmek, başımızı sert duvara vurup kırmağa benzer*” şeklinde bu husustaki görüşlerini Ankara Hükümeti’nin dış siyasasına endekslemiştir (Hâkimi-

yet-i Milliye, 8 Mart 1918). Dahası Milli Mücadele'nin ilk günlerinden itibaren yayın politikasını BMM Hükümeti'nin harici siyasetine endeksleyen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Anadolu'daki Bolşevik hareketler sonrası ilk başlangıçta; İngiltere'nin Kuva-yı Milliye hareketini Bolşevizm'in bir öncü hareketi olarak göstermesinden yakını olarak Bolşevizm'in esasen Avrupa'nın bir ürünü olduğundan” bahsediyor; “*Asya'da vuku bulan olayların özellikle Türkiye'deki olayların bir Bolşevik hareket olarak gösterilmesi ve buna karşı tedbirler alınmak istemesi emperyalizmin yeni bir oyunu olarak*” anlatılıyordu (Hâkimiyet-i Milliye, 2 Şubat 1920).

İstiklâl Harbi gazetesinin 3 Ocak 1920 tarihli nüshasında İngiliz basını referans alınarak Times gazetesinden iktibas edilen bir haberde ise Anadolu'da Bolşevizm'i yaymak ve Moskova'da bulunan İslam'ı Kurtarma Cemiyeti'ne İslam ahalisini İngiltere'ye karşı tahrik etmek için 5 milyon Ruble dağıttığını belirtiyordu (İstiklâl Harbi, 3 Ocak 1920). Yine 8 Ocak 1920 tarihli sayıda “Şark Tehlikede” adlı bir yazıda Doğu'da; özellikle de Anadolu'da Bolşevizm'in tehlikeli bir hâl aldığı belirtiliyor ve ardından şunlar ifade ediliyordu: “*Şark tehlikesidir. Bolşeviklerin imdi Anadolu'da yer tutmuş olan Türk milliyetperverleri ile temas kurmaları beklenmektedir. Türk meselesi halledilince, şartlar Türklere hoş görünmediği takdirde Anadolu'dan Hindistan'a kadar Bolşevizm anarşisinin yaygın bir hal alması tehlikesi vardır*” (İstiklâl Harbi, 8 Ocak 1920).

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 1920 yılının ilk yarısında Anadolu'daki Bolşeviklik ve Bolşevizm algısı olumlu idi. Gazeteye göre; Milli Mücadele hareketinin Bolşeviklere yakın bir konumda olmasının iki önemli sebebi bulunmaktaydı. Bu sebeplerden birincisi; 18. ve 19. yüzyıldan itibaren emperyalist bir politika yürüten İngiltere'nin hem Bolşeviklerin hem de Türklerin baş düşmanı olmasıydı. Örneğin; “*Kolçakları, Denikinleri ve onların şahıslarında İngiltere'yi mağlup ve perişan etmiş olan Bolşevikler, gerek Kafkasya'da gerek Asya'da İngiltere'ye en öldürücü darbeyi vuracak vaziyete gelmek üzeredir*” (Hâkimiyet-i Milliye, 17 Nisan 1920) satırlarıyla İngiltere'yi alt edecek güç olarak Sovyetleri gördüğünü sürmanşet yaparak aktaran gazete; Leh ve Yunan ordusunun Avrupa emperyalizminin askerleri olduğunu vurgulamış ve Bolşeviklerin Leh kuvvetleri karşısındaki başarısını övgüyle karşılayarak manşete taşımıştı (Hâkimiyet-i Milliye, 15 Temmuz 1920). Bolşeviklerin Avrupa'da yayılmasını olumlu karşılayan gazeteye göre; Bolşevik Devrimi ve Bolşevizm fikri, Avrupa emperyalizminin en büyük düşmanı idi. Öyle ki gazete bu konudaki düşünceler-

rini sütunlarına şöyle taşımıştı: *“Balkanlar’da olduğu gibi merkezi Avrupa’da da Bolşeviklik pek müsait bir gelişme sahası bulacaktır. Balkanlar’da olduğu gibi merkezi Avrupa’da da cihan inkılabına giden hareket kendisine pek güzel bir yol çizmiştir ve bu yoldan süratle yürüyor. Çok ümit ediyoruz ki, bu yol bizi süratle selamete çıkaracaktır”* (Hâkimiyet-i Milliye, 15 Temmuz 1920).

Hâkimiyet-i Milliye gazetesine göre; Milli Mücadele hareketini Bolşeviklere yakınlaştıran bir diğer önemli etken de her iki devrimin de anti-kapitalist ve anti-emperyalist bir siyaset gütmesiydi. Gazete iki hareketin temel ilkesini şöyle yazmaktaydı:

“En büyük düşman, (...) bütün dünyaya hâkim olan kapitalizm afeti ve onun çocuğu olan emperyalizmdir. Artık bütün dünyanın anlamış olduğu bu hakikat bizde de tamamen idrak ediliyor. (...) Bir zamanlar, tarihin eski devirlerinde dünya birtakım despot hükümdarların istibdatları altında ezilirdi. Sonraları millet bu istibdatı yıktılar. Fakat bu defa da onun yerine paranın, sermayenin zulmü geçti. Sermaye, bugüne kadar dünyada yapılmış olan bütün fenalıkların yegane etkeni, yegane mesulü idi. (...) Kapitalizm halihazırda Lehistan’da ve Anadolu’da son kurşununu atmakla meşguldür, bundan sonra kullanacak silahı kalmıyor, iş bu kuvvetleri yenmektedir. (...) Bolşevikler Lehleri kati surette mağlup ederlerken, bizim vazifemiz de Yunanistan’ı Anadolu’dan süratle, dehşetle derhal kovmaktır! Ondan sonra ebedi kurtuluş!”(Hâkimiyet-i Milliye, 20 Temmuz 1920).

Anadolu basınının kıdemli yayın organlarından Açığsöz gazetesi ise; Bolşevik Devrimi’nin Avrupa’yı tümüyle baştan aşağıya tehdit eden bir “kızıl tehlike” halini almış olmasında; Avrupa Devletleri’nin öngörüsüzlüğü neticesinde ortaya çıktığı ifade ediliyordu. Gazete; emperyalist Avrupa Devletleri’nin Türk milletine şiddetli darbeler indirdiğini, bu durumun bir an evvel onarılmadığı sürece kızıl bir tehlikenin bütün Asya’yı kaplayacağını belirtiyordu (Açığsöz, 22 Şubat 1920).

Anadolu’da Türk Milli Mücadele Hareketi’nin yanı sıra tam bağımsızlıkçı İslâmcılar da, komünist/sosyalist hareketlere ve propaganda faaliyetlerine sıcak bakmamışlardır. Öyle ki, İslâmcılar, kapitalizme ve emperyalizme karşı oldukları kadar komünizme de karşıydılar. Ancak bunu yaparken de kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadele veren komünistlerin çalışmalarını minnettarlıkla karşılıyor; İslâm ve insanlık aleminin, kendilerine bu konuda yardım ede-

ceklerini belirtiyorlardı. Bununla birlikte İslâmcılar, Anadolu’da ortak düşman olarak kabul edilen emperyalistlere karşı Bolşeviklerle mesai birliği yapmaları durumunda, mutlaka Bolşevik olunmaması gerektiğini vurgulamış; komünizmi oluşturan etmenlerin kendilerinde olmadığını belirtmişlerdir (Güneş, 1997: 157-160).

1920’nin yaz aylarında Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin’in BMM’ye göndermiş olduğu haberlere yer veren Açıksöz gazetesi, “Bolşeviklik ve Biz” başlığıyla yayımladığı bir yazıda; Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin-Mustafa Kemal Paşa mektuplaşmasını değerlendirmiştir. Köşe yazısında; “*Bolşeviklerin mazlum ve esir milletlere kurtarıcı ellerini uzatmaktan hiçbir zaman çekinmeyecekleri ve emperyalist Avrupa zulüm ettikçe Bolşevikliğe karşı daha derin ve samimi bağlanılacağıının*” vurgulanması BMM hükümeti için dikkate değer bir haberdir. Çünkü bu haberle Bolşevikler ve Türk Milli Mücadele hareketinin emperyalizme ve sömürülen toplumlara karşı aynı düşüncede oldukları vurgulanıyordu. Bu iki hareket neticesinde iki ülkede de hem iktidar hem de mazlum milletlerin kaderleri değişecek ve bu iki toplum özellikle Doğu toplumlarına bir örnek oluşturacaktı (Açıksöz, 12 Temmuz 1920).

Açıksöz gazetesinin başka bir nüshasında; “İslam-Bolşeviklik Münasebatı” başlığıyla yer alan başyazıda, “*Bolşeviklerin cesurca yaptıkları inkılabın karşısında hazırlıksız yakalanıldığını, inkılabın yeni prensipleri karşısında tehlikeye giren İslam’ın korumak yerine pek çok hatalar yapıldığını ve Bolşeviklerle anlaşılması*” gerektiği ifade ediliyordu. Çünkü Bolşeviklerin her milletin kendi geleceğini tayin etme hakkı tezi; Milli Mücadele hareketinin ülküsünü de destekler nitelikteydi. Gazeteye göre Türk Milli Mücadele hareketi ve Doğu toplumları bu destekten pek güzel istifade edilebilirdi (Açıksöz, 29 Temmuz 1920).

Hâkimiyet-i Milliye gazetesine göre; Türk ve Rus halkı birbirine çok benzer bir geçmişe sahip halklardı ve bu sebeple emperyalist Avrupa devletleri, bu her iki millete karşı benzer bir yıkıcı siyaset takip etmişti. Gazete Avrupa devletlerinin bu yıkıcı siyasetini köşesine şöyle aktarmaktaydı:

“Türkler ile Bolşevikler yahut Türk milleti ile Rus milleti aynı Doğu’nun milletleridir; birinin başındaki dert diğzerinin başında da vardır. Aynı mutlakiyet idaresi, aynı bürokrasi her iki millete de hâkim bulunuyor ve iki milleti de eziyordu, aynı mutlakiyet idaresi, aralarında hiçbir anlaşmazlık sebebi bulun-

mamak lazım gelen iki milleti dünkü dünyada hâkim olan ihtiras siyasetinin doğurduğu sebepler altında uzun asırlar birbirine düşman olarak tanıtmıştı. Fakat her iki milletin de başından mutlakiyet idaresi kalktığı zaman derhal anlaşıldı ki, arada bir anlaşmazlık sebebi bulunmamak lazım gelir ve yoktur. (...) Batı'nın emperyalistleri Rus inkılabını söndürmek için ne kadar iblisane tedbir varsa hepsini tatbik ediyorlar. Rusya'yı bir an için rahat bırakmıyorlar. Fakat nasıl Türkiye'de inkılap ruhunu öldürmeyi başaramadıysa Rusya'da da öyle olacak, bütün mazlumlar dünyasını zalimler aleyhinde ayaklandıracak, inkılap yürüyecektir. (...) Yeni Rusya yeni Türkiye el ele, dünyayı emperyalist zulmünden kurtaracak olan hareketin öncüleridir” (Hâkimiyet-i Milliye, 5 Ekim 1920). Genel olarak Bolşevik Devrimi ile Türk Devrimi'nin anti-emperyalist siyaseti ve Bolşevizm fikrinin “*hakiki adalet ve hakiki eşitlik fikirlerinin savunucusu*” anlayışında olduğu gerekçesiyle Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Bolşevizm'e yakınlık duymaktaydı. Ancak Bolşevizm fikrinin bütün bu iyi yönlerine rağmen, Anadolu'da yürütülen Bolşevik propaganda girişimleri ve Rus Bolşevizm'i karşısında yer almıştır. Dahası, Türkiye'deki Bolşevizm'in gerçekleşse bile Sovyet Rusya'dan farklı olacağını altını kalın çizgilerle çizmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 2 Ağustos 1920).

Anadolu'da Yeni Gün gazetesi, 1 Eylül tarihli sayısında Bakü'de toplanan Üçüncü Enternasyonal Kongresi'yle ilgili bilgiler verirken, içten bir niyetin göstergesi olarak Türk milliyetçilerinden kongreye en samimi dilekleri iletliyordu. Dahası kongrenin toplandığı günlerde Anadolu'ya varan Bolşevik elçi heyetiyle ilgi olarak; gelen heyetin dünyada önemli bir ihtilâl gerçekleştirdikleri vurgulanıyor ve bu devrimin dünyayı yerinden oynattığı gibi; Şark'taki birçok mazlum millete örnek oluşturduğu övgü dolu sözlerle aktarılıyordu (Anadolu'da Yeni Gün, 1 Eylül 1920). Hatta Açıksöz gazetesinin görüşleri Anadolu'da Yeni Gün gazetesiyle destekler nitelikteydi. Örneğin; gazetenin 2 Eylül tarihli nüshasında Bolşevikliğin rastgele bir düzeni bozan veya çapulculuk hareketi olmadığı vurgulanıyor ve bu hareketi; yağmacılık ya da düzene aykırı davranışlarda bulunanlar olarak görenlerin harici siyasetten bütünüyle habersiz kimseler olduğunu vurguluyordu. Gazete özellikle komünistlerin Hıristiyanlığın kendisine temel dayanak noktası olarak gösterdiği “ırk kuramı”ndan vazgeçilmesinin, İslam ilkeleriyle bağdaştığını anlatıyordu (Açıksöz, 2 Eylül 1920).

Yunus Nadi ise, Rus Bolşevizm'i ile Türk Bolşevizm'i arasındaki detayları ve farklılıkları ortaya koyduktan sonra, “*Bolşeviklerin insanlığı emperyalizm*

ve kapitalizm zilletinden ebediyen kurtaracak bir devrim yapmak” istediklerini; lâkin Türk milletinin Bolşevik olamayacağı, evvelce Bolşevikliğin hususlarının neler olduğunun bilinmesi gerektiğini belirtmekteydi. Yunus Nadi, kapitalizm veya komünizm taklidi yaparak devrim yapılamayacağını; bu yüzden de Anadolu’nun komünist olamayacağını ifade etmekteydi. Nadi, komünizmin Sovyet Rusya’da kendine göre kuralları olduğunu ve uygulama alanı bulduğunu, “Anadolu’nun da bu hareketten faydalanarak kendi içinde kendi temellerinde ve özelliklerinde bir inkılabı gerçekleştirmesi gerektiğini ifade etmekte idi. Dahası böyle yapılamasa bile Bolşevik esaslarının aynıyken almanın taklitten öteye geçemeyeceğini, sosyalizm vadisinde inkılapçı olduğunu ama taklitçi ve Bolşevik olunamayacağını” önemle vurgulamaktaydı (Anadolu’da Yeni Gün, 25 Eylül 1920).

Türk milliyetçilerinin önderi Mustafa Kemal Paşa da, Meclis’in açılışının ikinci gününde gizli oturumda yaptığı görüşmede dış siyaseti değerlendirirken; Bolşevizm doktrinin kendisine özgü bir takım hususları olduğunu vurguluyor ve bu hususların bütünüyle bilinmediğini ve bu hususta çok dikkatli olunması gerektiğini dile getiriyordu. Dahası Mustafa Kemal Paşa, Anadolu’ya yönelen Bolşevik tehlikesinin her nereden gelirse gelsin muhakkak kendi ideolojik esaslarını kabul ettirmek istediklerini; ancak Türk milliyetçilerinin de kendine özgü bir takım hususları olduğunu vurguluyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu tavırla Türk milliyetçilerinin kendine özgü ilkelerini korunması gerektiğini ifade ediyor ve emperyalist despotluğa karşı mücadele vereceklerinin altını da önemle çiziyordu (TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. I, 24 Nisan 1920). Zaten Mustafa Kemal Paşa, Bolşeviklerle olan ilk resmi temasını 26 Nisan 1920’de Lenin’e yazdığı bir mektupla kurmuş ve bu mektupla birlikte emperyalist hükümetlere karşı Bolşevik Rusya ile mesai ve harekât birliğini kabul ettiklerini bildirerek ortak mücadele için para, cephane, sıhî malzeme ve erzak yardımı isteğinde bulunmuştu (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2002: 114).

Mustafa Kemal Paşa, 14 Ağustos 1920’de yaptığı bir konuşmasında; “... bizim nokta-i nazarlarımız, bizim prensiplerimiz cümlece malumdur ki Bolşevik prensipleri değildir” ifadesiyle, bu konu ile ilgili esas görüşlerini ortaya koymuştur. Milli Mücadele hareketinin lideri, bu konuşmasında aynı zamanda Bolşevik prensipleri millete kabul ettirmeyi hiçbir zaman düşünmediklerini de önemle vurgulamıştır (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III, 1997: 102–103). Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 6 Şubat 1921 tarihindeki nüshasında Mustafa

Kemal Paşa tarafından verilen demeçte Bolşevizm'in Anadolu'da uygulanmasına imkân olunamayacağı vurgulanıyor ve Anadolu'daki komünizme dayalı fırkaların bu yüzden tatil edildiği belirtiliyordu (Hâkimiyet-i Milliye, 6 Şubat 1921).

Bu hususta net bir tutum sergileyen Milli Mücadele'nin öncü kadrosu, örneğin Cumhuriyetin ilk yıllarına doğru 1927 yılı komünist tutuklamaları başlamadan önce, tütün fabrikalarının bazılarında işçiler arasında komünist faaliyetlerde bulunanların olduğuna yönelik haberler karşısında da aynı duruşu göstermişlerdi. Öyle ki çıkan haberler sonrası, Türk işçisine seslenen Karagöz mizah dergisi, "*Türk amelesi 'Bolşeviklik' gibi milleti darmadağın edecek bir fikirden uzaktır*" başlığı altında, ellerinde O'na ve rejime olan bağlılıklarını göstermek adına Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in portresini taşıyan işçileri resmeden bir karikatüre yer vermişti (Karagöz, 21 Eylül 1927).

Türk amelesi 'Bolşeviklik' gibi milleti darmadağın edecek bir fikirden uzaktır.

Türk Amelesi: Biz içimize fesat katan kötü fikirli insanlarla bağdaşmayız. Canımızla, kanımızla bu mübarek vatana, şanlı büyük Gazimize bağlıyız.

Karagöz: Aferin size delikanlılar, bizim gibi toprağımızı düşman ayağından taze kurtarmış, medeniyet hayatına daha yeni girmiş bir millet, Türk vatanına yabancı fikirlerle zehirlenemez. Gazimizin çizdiği yoldan dönmenin ne yaman bir afet olduğunu yıllarca düşman kahrı çeken bizler çok iyi biliriz.

Kaynak: Karagöz, 21 Eylül 1927.

Resim: 7

Karagöz dergisi başka bir nüshasında TBMM Hükümeti tarafından 1927 yılı Kasım ayında ülke içinde komünistlere yönelik gerçekleşen tutuklamalarda destek çıkararak, yaşananların olağan olduğunu; Bolşevik düşüncenin işçiye ve köylüye çok büyük zarar veren siyasi düşünceler olduğu ifade ediliyordu.

Bununla birlikte 1917 Ekim Devrimi ve 1919 Türk Devrim hareketlerinin anti-emperyalist/anti-kapitalist bir mahiyet taşıması ve özellikle Türk Devri-

mi'nin Batılı devletlere karşı verilmiş olması; hatta Rusya'da devrimle iktidara gelen Bolşeviklerle Ankara Hükümeti'nin aynı cephede yer alması başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Türk Milli Mücadele Hareketi'nin içinde bulunanlara karşı "Bolşeviklik" gibi suçlamalar getirmiştir. Mütareke döneminde "Anadolu Hareketi"ne yöneltilen suçlayıcı faaliyetlerin başında gelen "Bolşeviklik" suçlaması; bu dönemde Damat Ferit Paşa, Hükümeti ve İstanbul basını, Kuvâ-yı Milliye'yi sadece "İttihatçılıkla" suçlanmanın yeterli olmayacağını erken fark etmiş ve bu dönemde var olan Bolşevik-Anadolu Hareketi yakınlaşmasını büyük bir fırsat addetmiştir. Böylelikle Türk Milli Mücadele Hareketi'ni İttihatçılığın yanında Bolşeviklikle itham etmiştir. Yani, Milli Mücadele Hareketi'nin, daha güçlü bir mücadele için "ortak düşman" olan İtilaf Devletleri'ne karşı Bolşeviklerle ilişki içerisinde olması ve onların desteğini kazanmaya çalışması hem Damat Ferit Paşa Hükümeti hem de Milli Mücadele'ye muhalif basın tarafından Kuvâ-yı Milliye'nin Bolşevik olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Akandere 2018: 1068). Dolayısıyla Türk Milli Mücadele Hareketi, iç (Bolşeviklik suçlaması) ve dış (Bolşevizm propagandası) şeklinde iki tür propagandaya maruz kalmış ve bu hareketlere karşı mücadele vermiştir. Hükümetin bu yöndeki siyasetine paralel olarak Milli Mücadele basını da bu eleştirilere cevap vermiştir.

Orak ve çekiç siyasi ellere geçince işçinin ve rençberin katili olur

(Türkiye'de de Bolşeviklik yapanlar dünyanın her tarafında olduğu gibi muhakeme olunurken)

Karagöz: Ey fedakar Türk amelesi, Türk işçisi ve Türk rençberi. Senin rahatını bozan, canına susayan insanlardan kaç. Sana ekmek getiren orakla çekiç, siyasi ellerle girince nafakanı, rahatını ve hayatını mahv edecek bir alet olur.

Kaynak: Karagöz, 23 Teşrinisani 1927.

Resim: 8

Milli Mücadele hareketine yöneltlen Bolşeviklik suçlamalarına karşı dönemin Anadolu basını yayın organlarından Yeni Adana gazetesi bu dönemde yayınladığı “Bolşevikler ve Kemalcılar” adlı yazısında Bolşeviklerin güçlendiklerini ve boğazlar üzerinde hakimiyet kurma peşinde olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca BMM’nin Bolşeviklerle temasını düşmanlarının ortak olmasına bağlamıştır. Gazeteye göre:

“....Bugün düşman-ı müşterek karşısında gayeye vasıl nokta-ı nazarından Bolşeviklerle birlikte çalışmak istiyorsak, bundan onların fikir ve mesleklerinin tamamen kabul etmiş olmak mana ve mecburiyeti bittabii çıkmaz ve çıkamaz. Rus Bolşeviklerinin kendilerine göre esasat-ı içtimaiye ve kavaid-i idariyeleri olabilir... Bir milletin herhangi bir tarafta zuhur eden bir tarz-ı itikad ve usul-ı içtimaiyeyi kabul edivermesi öyle kolay kolay hallolunacak işlerden değildir. Taklidiliğin milli ruhumuz üzerindeki tesiratını muhtelif zamanlarda gördük. Biz asrî bir millet ve devlet olmak için mutlaka hariçteki inkılabı gayet sık bir süzgeçten geçirdikten sonra kabul edebiliriz.” (Yeni Adana, 5 Aralık 1920).

Mustafa Kemal Paşa da, BMM’nde Bolşeviklerle yapılan görüşmeler sonrasında bu durumdan tedirginlik duyan milletvekilleri ile Bolşevik rejime ılımlı bakan milletvekillerine verdiği söylevde; bu süreçte Anadolu’da büyük tesir uyandıran Bolşevik propaganda girişimleri karşısında “Bolşevik olmak/Sovyet Rusya ile ittifakta yapmak” gibi iki olgu arasında ayırım olduğunu vurgulamıştır (TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. I, 29 Mayıs 1920). Bazı milletvekillerinin komünist ideolojiye sempatiyle bakmasına rağmen öncelikli olarak onlara köle olmadan dost olmanın gerekliliğinin altını önemle çizmiştir (TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. I, 3 Temmuz 1920). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Rus halkının acılar içinde emperyalizme karşı gerçekleştirdiği Bolşevik Devrimi’nin yayılmacı siyasetinden de tedirgin olduğunu vurgulamış (TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. I, 14 Temmuz 1920), buna karşın Türk Milli Mücadelesinin hedeflerinin kesin olarak belirlendiğini; bu ilkelerin Bolşevik ilkeleri olmadığını ve halka da bu ilkeleri kabul ettirmeyi düşünmediklerini vurgulamıştır.

SONUÇ:

Bolşevikler, 1917 Ekim Devrimi’yle Rusya’da yönetimi ele geçirmiş olsa da, bu gücün istikrara kavuşması ancak birkaç yıllık zorlu bir mücadele ile mümkün olmuştur. Bu süreçte hayatta kalmak için mücadele eden Bolşevikler, kontrolleri altında tuttıkları bölgelerde halkı ve kaynakları ele geçirerek, “Sa-

vaş Komünizmi” olarak bilinen sert bir rejim kurdular (Riasanovsky - Steinberg 2011: 509).

Devrim sonrası süreçte Bolşevikler, çetin bir mücadelenin getirdiği zorluklarla bir taraftan kendi içlerinde yeni rejimi oturtmaya çalışırken, diğer taraftan da dış müdahalelere karşı kendi çevresinde bir güvenlik kuşağı oluşturmak istediler. Bu amaç doğrultusunda da ilk olarak Şark'ta kilit konumda bulunan Anadolu'daki BMM Hükümeti ile dostça münasebetler kurdular. Bolşeviklerin amacı; kendi rejimlerini Anadolu'ya yaymak ve mümkünse Anadolu'yu da sosyalist/komünist bir cumhuriyet olarak Sovyet Rusya'ya katmaktı. Sovyet Rusya üst katlarına göre; komünizmin yaşayabilmesi için diğer kapitalist memleketler de komünist olmalıydı. Dolayısıyla Bolşevik Hükümeti'nin 1917 sonrasındaki dış politikası ihtilâl propagandacılığı üzerine kurguluydu. Mart 1919'da oluşturulan Komintern teşkilatı, Bolşevik teşkilatlanma/ propaganda faaliyetlerini gerçekleştirmeye yönelik bir kuruluştur ve Komintern, komünist fikirlerini yaymak için milletlerarası propaganda yapmak, başka memleketlerdeki komünist partilerini desteklemek ve onlara yardımda bulunmak ve dünya komünist ihtilâlini hazırlamak doğrultusunda hedefleri vardı. Dolayısıyla Sovyet Rusya; Doğu Avrupa, Kafkasya, Türkiye gibi bölgelere komünizmi yaymak hedefiyle hareket eden bir siyaset gütmüştür. Bu faaliyetlerle hem kendi sınırlarını güçlendirmeyi hem de kendine bağlı uydu devletler oluşturmayı istemiştir. Dahası Sovyet Rusya Bolşevizm propagandası aracılığıyla, Türkiye'nin İslam Dünyası'ndaki üstün konumu ve Asya'da İngiltere'ye karşı bir politikanın göstergesi olarak, Rus yayılma politikasını uygulamaya çalışmıştır.

Bolşevikler, uyguladıkları bu siyasetle devrimden sonra kopan ülkeleri yeniden kendi imparatorluğuna katmak istiyorlardı. Bu siyaset doğrultusunda 1917'de ülkede Monarşinin yıkılmasıyla başlayan süreçle birlikte, Rus coğrafyasında önemli değişiklikler meydana gelmiş; birçok bölgede merkezden ayrılmalar başlamıştır. 29 Aralık 1922 tarihinde Sovyetler Birliği kuruluncaya kadar Bolşevik hükümetin en önemli meselesi, ayrılan parçaların tekrar toparlanması konusu olmuştur. Dolayısıyla Milli Mücadele döneminde Sovyet Rusya, Batı emperyalizmini gözler önüne sermek adına, Anadolu'ya yönelik kendi emellerini gerçekleştirmek amacıyla Batılı devletlerin Anadolu üzerindeki emperyalist politikalarına vurgu yapan bir söylem geliştirirken, doktrinel sebeplerle, Çarlık Rusya gibi emperyalist politika yürütmeyeceği izlenimini vermeye çalışmıştır. Ancak başta Anadolu ve Kafkaslar olmak üzere Sovyet Rusya'nın bu bölgeler-

de yürüttüğü komünizm propagandası ve Bolşevik emelleri dikkate alındığında Sovyet üst yönetiminin, ne kadar çelişkili bir tutum sergilediği açıkça ortadadır.

Buna karşın Milli Mücadele döneminde başarılı bir dış siyasa uygulayan Mustafa Kemal Paşa, Batı emperyalizmine karşı Sovyet dostluğunu bir koz olarak kullanmıştır. Her ne kadar kendi direktifi ile bir Komünist Parti kurmuş olsa da aslında Mustafa Kemal Paşa da komünizmi bir tehdit olarak algılamıştır. Batı Cephesi kumandanı Ali Fuat Paşa'ya göndermiş olduğu şifreli bir telgrafta, Mustafa Kemal Paşa'nın Komünist Partisi'nin kurulmasına dair esas fikirlerini göz önüne sermektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın, Sovyet ittifakı ile ilgili duygularını TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açarken sarf ettiği "*Emperyalizmin savlet-î ihtiras kâranesine hedef olan iki devlet arasında Avamil-î tabiiyeden mütehassıl tesanüt*" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997: 247) sözü Türk milliyetçilerinin tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Paşa, emperyalizmin şiddetli hücumlarına hedef olan ve iki devlet (Türk-Sovyet) arasında vuku bulan dayanışmanın; doğası itibariyle, emperyalist devletlerin işledikleri şiddetli saldırılardan doğduğunu ifade etmiştir. Ancak daha sonra şartların doğurduğu Türk-Rus diplomatik dostluğunun, ideolojik bir birlikteliği sağlayamadığına dikkat çekmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, komünizmin Anadolu'da uygun bir rejim olmadığını mücadelenin başından itibaren dile getirmiştir. Ocak 1921'de ise Türkiye'deki komünist faaliyetleri yasaklamıştır. Bu engelleme üzerine Üçüncü Enternasyonal beyannamesinde; "*Türk paşaları emperyalistlere satılmıştır. Ey Türkler, Mustafa Kemal Paşa'nın bayrağı altında toplandınız. O paşa da, onlardan biridir. Türk köylüleri, bunu biliniz. Kendi aranızda birleşip, teşkilatlanınız*" çağrısı yapılmıştır. Aynı dönem Mustafa Kemal Paşa; "*Artık, bende kati bir fikir ve kanaat hâsıl olmuştur ki, memlekete, siyaseten de olsa, komünizme benzer partiler kurmak zararlıdır. Hakiki komünist partileriyle birlikte, sunilerinin de derhal lağvedilmelerini emrettim*" (Meram 1969: 297) ifadesini kullanmıştır.

Özetle mütareke döneminde Anadolu'daki sol hareketler BMM Hükümeti ile Sovyetler arasındaki ilişkilere göre şekillenmiştir. İlişkiler yakınlaştıkça, Anadolu'daki sol hareket güdümlü ya da bağımsız olarak güçlenmiştir. İlişkilerin zayıflaması ya da Ankara'nın Batı'ya yaklaşması sürecinde de hareket gücünü yitirmiş hatta yasaklanmıştır. 1920 yılının ortalarından itibaren Anadolu basınının yapmış olduğu haberlere dikkat edildiğinde komünist propagandaya

karşı yürütülen bu tepkinin Anadolu basınında ne ölçüde yansıdığı apaçık ortadadır. Anadolu basınına Bolşeviklik hususundaki genel yaklaşımı Ankara Hükümeti'nin harici siyasetini destekler nitelikteydi. Bu dönemde Bolşevik Devrimi hakkında Türk basınında günbegün yeni haberler yapılmakta ve halka sunulmaktaydı. Mütareke döneminin ilk yarısından 1920 yılının ikinci yarısına kadar Anadolu basınına göre; Rus devrim hareketi, Türk devrimiyle ortak bir amacı paylaşmaktaydı. Her iki hareket/devrim anti-kapitalist ve anti-emperyalist bir çizgideydi ve bu amaçta ortak paydaştı. Ancak 1920 yılının ikinci yarısından itibaren artan komünist propaganda karşısında BMM Hükümeti gibi Anadolu basını da tepkisini ortaya koymaktan çekinmemiştir. Bu süreçten itibaren Anadolu basını artık, Bolşevik Devrimi'yle Anadolu'daki devrimin arasındaki farklılıkları ortaya koymaktan da çekinmemiş; günün şartlarında Bolşevizm'den faydalanılarak ve Bolşevik Hükümetle dost geçinerek Avrupa'nın emperyalist güçlerine karşı inkılâbı gerçekleştirmek gerekliliğini vurgulamıştır.

KAYNAKÇA

I- Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1997), C. I-III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1954), C. III., Ankara:

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (1991), Cilt: IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Atatürk'ün *Bütün Eserleri* (2002), C. 8, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, Yer No: 30-18-1-1, Dosya No: 1-15-9

BCA, Yer No: 30-18-01-01-1, Dosya No: 12-7-1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA M.V., 211/107, 26 Cemaziyelevvel 1917.

BOA, H.M.İ.O, 68/41, 12 Şubat 1918.

Cumhuriyet Müzesi Arşivi

CM Arşivi, D.2, 3036/A

CM Arşivi, D.1, 3032.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi,

CA., A. 3-7- B, D.20/ F.23

C.A., A. 3-7- B, D.20/ F.23-10.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

TİTE Arşivi, K. 24., B. 3066, 15 Temmuz 1917

TİTE Arşivi, K.46., B.86.1001, 29 Ağustos 1918

TİTE Arşivi, K.60., B.51.001., 9 Nisan 1919

TİTE Arşivi, K.51., B.19.2001., 28 Nisan 1919.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları

II-Sürelî Yayınlar (Gazete ve Dergiler)

Açıksöz

Akbaba

Hâkimiyet-i Milliye

İstiklâl Harbi

Karagöz

Yeni Adana

Yeni Gün/ Anadolu'da Yeni Gün

Telif-Tetkik Eserler

AKAL, Emel (2012), *Millî Mücadele'nin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı.

AKANDERE, Osman (2018), “Mütareke Dönemi İstanbul Basımında Kuva-yı Milliye Aleyhindeki Bazı Suçlamalar (Bolşeviklik, Sahte Milliyetperverlik, Asilik, Dinsizlik)”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (Atatürk Araştırma Merkezi) Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*. Bildiriler, Cilt: II, Ankara: (Elazığ: 19-21 Ekim 2016), 1. Baskı.

AKYILDIZ, Ali (2013), *1920-1921 Yıllarında Trabzon'da Bolşevik Propaganda Girişimleri*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AKYOL, Taha (1976), *Sovyet Rus Stratejisi ve Türkiye*. C.I, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ARMAOĞLU, Fahir (1962), “Bolşevik İhtilali ve Self-Determination Prensibi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C 17, S 2.

ARMAOĞLU, Fahir (1984), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

ASLAN, Yavuz, (1997), *Türkiye Komünist Fırkasının Kuruluşu ve Mustafa Suphi*. Ankara: TTK Yayınları, 1. Baskı.

ASLAN, Zehra (2017), “Brest Litovsk Müzakerelerinin Türk Kamuyuna Yansımaları (Aralık 1917-Nisan 1918)”, *I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz ve Kafkasya (Askeri, Siyasal ve Sosyal Gelişmeler)*, Edit.: Mehmet Okur-Bahadır Güneş-Ülkü Köksal, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.

ATATÜRK, Mustafa Kemal (2005), *Nutuk (1919-1927)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1. Baskı.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (1993), *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. Baskı.

BAYDAR, Oya (1982), *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi-I*. Infography, Frankfurt.

BENHÜR, Çağatay (2008), “1920’li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 24, Konya.

BIYIKOĞLU, Tevfik (1959), *Atatürk Anadolu’da (1919-1921)*. Ankara: TTK Yayınları.

ÇAVDAR, Tevfik (1999), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi.

ESMER, Ahmet Şükrü (1953), *Siyasi Tarih (1919-1939)*. Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik.

ERDEM, Hamit (2010), *Mustafa Suphi*. İstanbul: Sel Yayıncılık, Genişletilmiş 3. Baskı.

ERDEN, Ömer (2017), “Büyük Savaşın Zorunlu İttifaka Türk-Sovyet İlişkilerinde İzlenen Denge Politikası (1917-1921)”, *I. Dünya Savaşı’nda Karadeniz ve Kafkasya (Askeri, Siyasi ve Sosyal Gelişmeler)*, Edit.: Mehmet Okur-Bahadır Güneş-Ülkü Köksal, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.

GÖKAY, Bülent (1998), *Bolşevizm İle Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GÖNLÜBOL, Mehmet (1973), *Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1939)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÜLMEZ, Nurettin (2010), *Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’da Yeni Gün*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

GÜNEŞ, İhsan (1997), *Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı.

HABLEMİTOĞLU, Necip (2006), *Milli Mücadelede Yeşil Ordu Cemiyeti*. İstanbul: Bir Harf Yayınları.

KARABEKİR, Kazım (1988), *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Metis Yayınları.

KOLOĞLU, Orhan (1992), *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları.

KURAT, Akdes Nimet (1948), *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK Yayınları.

KURAT, Akdes Nimet (1990), *Türkiye ve Rusya*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı.

MERAM, Ali Kemal (1969), *Türk-Rus İlişkileri Tarihi*. İstanbul.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin (1974), *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*. Ankara: Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları.

OKAY, Cüneyd (2004), *Dönemin Mizah Dergilerinde Milli Mücadele Karikatürleri: 1919-1922*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

OKUR, Mehmet (2011), "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Karadeniz Politikası", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. Yıl: 6, Sayı: 11.

OKYAR, Osman (1998), *Milli Mücadele Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Mustafa Kemal (1920-1921)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZTOPRAK, İzzet (1981), *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı.

RIASANOVSKY, N. V. - STEINBERG, M.D. (2011), *Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze*. Oxford Yayınları.

SONYEL, Salahi R. (2003), *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*. Ankara: TTK Yayınları.

SONYEL, Salahi R. (2013), *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*. Ankara: TTK Yayınları, 2. Baskı.

SONYEL, Salahi R. (2014), *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*. Ankara: TTK Yayınları.

ŞAMSUTTİNOV, A. M. (1999), *Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1919-1923*. Çev. Ataol Behramoğlu, İstanbul: Doğan Kitap, 1. Baskı.

TAŞKIRAN, Cemalettin (2017), *Ana Ben Ölmedim*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı.

TEVETOĞLU, Fethi (1967), *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

TOGAN, Zeki Velidî (1970), *Türklüğün Mukadderatı Üzerine*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

TUNÇAY, Mete (1978), *Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)*. Ankara: 3. Baskı.

YANIKDAĞ, Yücel (1999), “Ottoman Prisoners of War in Russia 1914-1922”, *Journal of Contemporary History*, C. 34, (1).

YAVUZ, Bige (1994), *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri: Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*. Ankara: TTK Yayınları.

Ramazan KILIÇ

**YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ANADİL - HEDEF DİL YAPILARININ BAŞARIYA
ETKİSİ**

Nurullah KIRKPINAR

**MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BOLŞEVİZM PROPAGANDASI VE ANADOLU
BASINI 1919-1922**

Nesrin GÜLLÜDAĞ - Halit BAŞ

**1452 NUMARALI İZMİT ŞERİYE SİCİLİNDE YER ALAN UNVAN VE LAKAPLAR
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Rukiye ÖZDEMİR - Ahmet AYDIN

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MUHTASAR UMUMİ TARİHLER ÜZERİNE

Muhammet Ali HOROZ

**17. YÜZYIL BAŞLARINDA GALATA'YA GELEN TİCARİ ÜRÜNLER VE GALATA
CÜMRÜK BÖLGESİ**

Mayrambek OROZOBAYEV

KIRGIZLARDAKİ AŞIKLIK GELENEĞİNİN YENİDEN DOĞUŞU ÜZERİNE

Mine TAŞDEMİR

**SA'DU'LLÂHEL-HALVETİ'YE ATFEDİLEN ANONİM KASİDE-İ BÜRDE
ŞERHİNE GÖRE NEFSİN MAHİYETİ VE ÖZELLİKLERİ**

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

